

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

1

Elinvoimaa ja palveluinnovaatiot esiselvityshanke - loppuraportti

LEADER
Päijänne

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

SISÄLLYSLUETTELO	2
1. Hankehakemuksen mukaiset tavoitteet ja organisoituminen	3
2. Työn aikataulut ja eteneminen	7
a. Aikataulut	7
b. Muutokset	10
c. Hankeryhmän linjaukset	11
d. Lopullinen prosessi	12
3. Pidetyt tilaisuudet	14
a. Joukkoliikenne	14
b. Työllisyyden hoito	16
c. Elinvoiman lisääminen digitaalisilla ratkaisulla ja uusilla palveluinnovaatioilla	18
d. Vapaa-ajan asukkaiden ostovoima ja ympärivuotisuus	21
e. Yhteistyön lisääminen ja verkostojen luominen sekä kansainvälinen verrokki	22
f. Yhteiset tilaisuudet	22
4. Esiselvityshankkeen aikana aikaansaadut toimenpiteet	24
5. Esitettävät jatkotoimenpiteet	27
a. Joukkoliikenne	27
b. Työllisyyden hoito	28
c. Elinvoimatyö, tausta	29
d. Elinvoimatyö, esitettävät toimenpiteet	40
e. Muut toimenpiteet	45
f. Havainnot ja suositukset	46
Yhteystiedot	60

1. Hankehakemuksen mukaiset tavoitteet ja organisoituminen

1.10.2016-28.2.2017 toteutetussa esiselvityshankkeessa olivat mukana Sysmä, Hartola ja Pertunmaa. Lisäksi Asikkala ja Padasjoki olivat mukana esiselvityshankkeessa joukkoliikenteen osalta. Hanke rahoitettiin Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmasta, Päijänne-Leader ry:n kautta. Hankkeen budjetti oli 31 000 €, josta palkat sivukuineen 25 000 € ja flat rate 24 % 6 000 €. Flat rate kuluja aiheutui mm. lehti-ilmoituksista, työpaja- ja kokoustarjoiluista, matkakuluista, puhelimesta ja tulostuksista / kopioista.

Esiselvityshankkeelle nimettiin hankeryhmä, joka kokoontui neljä kertaa. Kukin kunta sai nimetä haluamansa henkilöt. Mukana oli edustajia hallituksen puheenjohtajasta kunnanjohtajaan sekä vapaa-ajan asukkaasta yhdistys- ja yritysedustajiin. Hankeryhmä oli kokoonpanoltaan tavoitellun monipuolinen. Hankeryhmä ei ole virallinen toimielin, eikä siitä makseta kokouspalkkioita. Hankeryhmään valittujen osallistumisprosentti oli keskimääräinen, mutta keskustelu hyvää ja runsasta.

Esiselvityshankkeen yhteyshenkilöiksi nimettiin

Sysmä: Merja Simola (samalla projektikoordinaattorin esimies)

Hartola: Kati Pietinen

Pertunmaa: Juha Torniainen

Asikkala ja Padasjoki (vain joukkoliikenne): Juha Leppialho

Esiselvityshanke sisälsi viisi teemaa: Joukkoliikenne, työllisyyden hoito, elinvoiman lisääminen digitaalisilla ratkaisulla ja uusilla palveluinnovaatioilla, vapaa-ajan asukkaiden ostovoima ja ympärivuotisuus sekä yhteistyön lisääminen.

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT - ESISELVITYSHANKE LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

Maaseutukunnissa väestön vähentyminen ja harva asutus aiheuttavat ongelmia palveluiden rahoituksessa, järjestämisessä, saavutettavuudessa ja laadussa. Väestöpohjan vähäisyys tekee osasta palveluita perinteisillä toimintatavoilla kohtuuttoman kalliita järjestää. Myös yksityiset palvelut tarvitsevat kriittistä asiakasmassaa toiminnan kannattavuuteen. Esiselvityshankkeessa haettiin uusia innovatiivisia toimintatapoja, joilla voidaan turvata julkisten ja yksityisten palvelujen säilyminen tai luoda jopa uutta.

4

Päijänne-Leader ry on maaseudun paikallinen toimintaryhmä, joka toimii Asikkalan, Hartolan, Heinolan, Padasjoen, Pertunmaan ja Sysmän kuntien alueella. Paikallisten ihmisten vuonna 1997 perustaman yhdistyksen päämääränä on maaseudun monialainen kehittäminen paikallisten asukkaiden ja elinkeinoelämän tarpeista lähtien. Rahoituksen toimintaryhmä saa Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta kaudella 2014-2020. EU-osarahoitteen toiminnan tavoitteena on alueen omiin vahvuuksiin perustuvien elinkeinojen, tietotaidon ja sosiaalisen pääoman kartuttaminen. Yhteisölliset ja elinkeinolliset investoinnit ovat merkittävä hankerahoituksen kohde.

Alun perin oli tarkoitus toteuttaa työ viiteen eri teemaan jaoteltuna seuraavasti:

Joukkoliikenne

Nykyinen kaupunkikeskeinen joukkoliikenne toimii vain riittävällä matkustajamäärällä ja johtaa maaseudun joukkoliikennepalvelujen supistumiseen. Uusia toimintatapoja voisivat olla kutsuperusteisuus, matkojen yhdistely, eri kuljetusmuotojen yhdistely, henkilö- ja tavaraliikenteen yhdistely, digitaaliset mallit ja uudenlaiset lipputuotteet. Laajalla eri toimijoiden yhteistyöllä voidaan testata tehokkaasti uusia joukkoliikenteen työkaluja. Kontaktoitavia tahoja ovat mm. Matkahuolto, Linja-autoliitto sekä maakunnan- ja valtion viranomaiset. Tarkoitus on selvittää mm. eri matkustusmuotojen yhdistämistä uudella lipputuotteella sekä mahdollisuuksia matkojen yhdistelyyn tilausperusteisesti. Uusiin toimintamalleihin kytkeytyy ohjelmistoratkaisu, jotta

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT - ESISELVITYSHANKE LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

lipputuote voidaan kytkeä matkustusmuotojen- ja matkojen yhdistämiseen. Digitaalinen palveluseteli on yksi käytännön toimenpide, jolla korvata seutulippu.

Työllisyyden hoito

Kohderyhmäksi kannattaa ottaa kaikkein vaikeimmin työllistettävät pitkäaikaistyöttömät.

Ratkaisuja voivat olla eläkeselvitykset, kuntoutus, koulutus, työkokeilu ja 6kk:n työllistäminen ryhmämuotoisesti elämänhallintaa tukien. Olennaisinta on, että jokainen pitkäaikaistyötön käydään henkilökohtaisesti läpi ja jokaiselle osoitetaan toimenpide. Ketään ei tiputeta välistä ns. vaikeana tapauksena. Työttömien valmiuksia nostetaan avoimia työmarkkinoita varten.

Toimintamalli rakennetaan kiinnostuneiden kuntien, yritysten ja kolmannen sektorin kanssa, jotka kontaktoidaan osana hanketta. Selvitysvaiheessa kartoitetaan maakunnan alueella ja tarvittaessa pidemmältä parhaita käytäntöjä vaikeasti työllistettävien aktivointiin sekä luodaan tästä kokonaan uusi paranneltu toimintamalli. Pyrkimyksenä on rakentaa digitaalinen malli, joka automatisoi yhteydenpidon kohdehenkilöihin, jotta kukaan ei jää väliinputoajaksi. Ohessa selvitetään myös valmiuksia muutokseen 2019, kun maakuntaudistuksen ja työvoimahallinnon uudistuksen myötä vastuu työllistamisestä siirtyy entistä enemmän kunnille.

Elinvoiman lisääminen digitaalisilla ratkaisuilla ja uusilla palveluinnovaatioilla

Uusilla teknologioilla, toimintatavoilla ja palveluinnovaatioilla voidaan hakea ratkaisuja esimerkiksi harrastemahdollisuuksien lisäämiseen, lähipalvelujen säilyttämiseen, uusien palvelujen tarjoamiseen, etätyöhön ja digitaalisten palvelujen käyttöön, millä korvataan fyysinen asiointi. Paikallisten yrittäjien ja yhdistysten mukaan saaminen on ratkaisevaa elinvoimatyössä, koska liikevaihdon ja työllisyyden kasvu voi syntyä vain yksityiselle ja kolmannelle sektorille. Tuloksena on verkostomalli, jota jatkohanke vie eteenpäin. Selvityksessä ovat mukana kunnat, yritykset ja kolmas sektori. Mukaan seulotaan ne tahot, joilla on halukkuutta aktiivisesti hakea uusia toimintamalleja, käytännössä aktiivisimmat yritykset, yhdistykset ja kuntien yksiköt. Tuloksena on

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT - ESISELVITYSHANKE LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

lista potentiaalisista uusista toimintamalleista, joilla parannetaan tuottavuutta ja lisätään maaseudun kilpailukykyä.

Vapaa-ajan asukkaiden ostovoima ja ympärivuotisuus

Runsaan vapaa-ajan asutuksen kunnissa ostovoimapotentiaali on selvästi vakituista asukasluokkaa suurempi. Internet-kaupan ja ostoskeskusten maailmassa paikallisten palvelutarjoajien on erotuttava, jotta ne olisivat vaihtoehto vapaa-ajan asukkaille. Lisäpalvelut suoraan mökille ja lisäarvon tuottaminen asiakkaalle ovat keinoja kilpailla isoja ketjuja ja nettikauppaa vastaan. Tarvitaan kuitenkin kanava, jota pitkin paikalliset yrittäjät tavoittavat vapaa-ajan asukkaiden ostovoimapotentiaalin. Tähän ratkaisuna olisi digitaalinen portaali, joka ei vaadi käyttäjältään tietoteknistä osaamista. Ympärivuotisuuden lisääminen vapaa-ajan asukkaiden ostovoiman kautta on iso mahdollisuus. Vapaa-ajan asukkaat kuntarajat ylittäen olisi hyvä vastuutaho jatkotyöstöön. Ajatuksena jopa yhdistää vapaa-ajan asukas yhdistykset Sysmä-Hartola-Pertunmaa.

Yhteistyön lisääminen ja verkostojen luominen sekä kansainvälinen verrokki

Hankkeen ansiosta syntyy luontaista vuorovaikutusta ja verkostoja. Kansainvälisen pilotin avulla nähdään, että maaseudulla on mahdollista tehdä toimivaa elinvoimatyötä. Esiselvityshanke edistää tiedonvaihtoa ja voi johtaa uusiin innovaatioihin, joilla on maaseutuelinkeinollisia vaikutuksia. Syrjäisen maaseudun verkokkikuntia, jotka menestyvät erikoistumisella ja erilaistumisella voi löytää Suomen kaltaisista EU-maista Ruotsista, Tanskasta ja Itävallasta.

2. Työn aikataulus ja eteneminen

a. Aikataulus

7

Esiselvityshanke aloitettiin toimeksiantoon perehtymällä, yhteistyökumppaneihin tutustumalla, tilaisuuksien ja tapaamisten aikatauluttamisella ja toimijoiden kokoamisella teemoittain. Hankeryhmän kokouksia sovittiin neljä. Kustakin viidestä alkuperäisestä teemasta pidettiin yksi työpaja. Joukkoliikenteestä, työllisyydestä ja elinvoimasta pidettiin teemaryhmätapaamiset (asiantuntijapalaverit).

Hankkeen pitämät tilaisuudet ja tilaisuudet joihin projektikoordinaattori on osallistunut:

(tavanomaisia neuvotteluja ja palavereja työnantajan kanssa tai Leader-toimistolla ei ole listattu)

2016

- 6.10 Maaseudun joukkoliikenteen työpaja Forssa-Koijärvi
- 18.10 Hartola kuntatapaaminen
- 1.11 Hartolan järjestöjen ja seurojen tapaaminen
- 3.11 Joukkoliikenteen työpaja, Asikkala
- 8.11 Neuvottelu matkahuollon kanssa, Sysmä
- 8.11 Sysmän elinkeinotyöryhmä
- 10.11 Työllisyyden hoidon työpaja, Hartola
- 14.11 Kunnanhallitus, Pertunmaa
- 16.11 Linja-autoliitto, Sysmä
- 16.11 Hankeryhmä 1, Sysmä
- 17.11 Elinvoimatyöpaja, Sysmä
- 21.11 Vuorenkyläseura elinvoimasta, Vuorenkylä, Hartola

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

- 22.11 Joukkoliikennepalaveri taksiautoilijoille, Sysmä
- 24.11 Yhteistyö työpaja, Pertunmaa
- 25.11 Työllisyystyöryhmä, Hartola
- 29.11 Joukkoliikennetapaaminen, Padasjoki
- 30.11 Vapaa-ajan neuvottelukunta elinvoimasta, Helsinki
- 5.12 Sysmän elinkeinotyöryhmä
- 7.12 Työllisyyspalaveri, Pertunmaa
- 8.12 Vapaa-ajan asukkaat työpaja, Sysmä
- 9.12 Lahti Regionin tapaaminen Vuorenkylästä ja tuotteistamisesta, Lahti
- 12.12 Yrittäjien aamukahvit, elinvoimaesitys, Sysmä
- 12.12 Elinvoima teemaryhmä, Hartola
- 13.12 Työllisyyspalaveri Joutsa
- 14.12 Vaikuttavuusinvestointi, Helsinki
- 15.12 Joukkoliikennepalaveri, Lahti
- 19.12 Hankerahoituspalaveri ELY ja PH-liitto, Lahti
- 19.12 Elinvoimaesitys valtuustolle, Sysmä
- 20.12 Hankeryhmä 2, Sysmä
- 21.12 TE-toimisto työllisyshankkeesta, Heinola
- 22.12 Yritysryhmähanke suunnittelu, Asikkala
- 27.12 Kunnanhallitus, Sysmä
- 2017
- 9.1 Joukkoliikenne, Asikkala
- 10.1 Hankepalaveri, Sysmä
- 12.1 ESR -hankeinfo, Lahti
- 19.1 Päätätjä- ja yrittäjätilaisuus, Sysmä
- 24.1 Hankeryhmä 3, Sysmä

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

- 25.1 Yritysryhmähanke yrittäjien yhteistapaaminen, Hartola
- 2.2 Maakuntajohtajan näkemykset, Lahti
- 6.2 Kunnanhallitus neuvottelu, Hartola
- 6.2 Yleisötilaisuus, Hartola (yhteinen Pertunmaan kanssa)
- 7.2 Maaseutuohjelman yritystuet, Asikkala
- 7.2 Yleisötilaisuus, Sysmä
- 8.2 Yritysryhmähanke, 2 tapaaminen, Sysmä
- 9.2 Yritysryhmähanke, idea 2, Sysmä
- 9.2 Loppuraportin benchmarking, Tampere
- 13.2 ESR-hankkeet, ELY Lahti
- 13.2 Kunnanhallitus neuvottelu, Sysmä
- 13.2 Kunnanhallitus neuvottelu, Pertunmaa
- 14.2 Elinvoimasta johtoryhmälle, Sysmä
- 14.2 Haastattelu, Lahti
- 16.2 Haastatteluja, Pertunmaa ja Hartola
- 17.2 Palaute ja linjaukset, Hartola
- 20.2 Haastatteluja, Sysmä
- 21.2 Hankeryhmä 4, Sysmä
- 23.2 SITRA energiatalous ja ruokaketju, Helsinki
- 24.2 Aineiston jättö ja kaikki lopputoimet tehtynä, Sysmä

Kaikki hankkeen kulut/laskut maksettu 28.2 mennessä

Maksatushakemuksen jättäminen

Työ- ja elinkeinoministeriö ei ottanut vastaan, koska heidän näkemyksen mukaan palvelusetelistä puhuminen on tässä vaiheessa liian aikaista. Tästä näkee selvästi, miten vanhakantaista valtionhallinnon toiminta on.

Projektikoordinaattorin vuosilomat 5kk = 9pv (28.12/6.1/13.1/16.1/10.2/15.2/22.2/27.-28.2)

18.10 pidettiin avaustilaisuus Hartolassa ja 14.11 Pertunmaalla. Sysmä on esiselvityshanketta hallinnoiva kunta, joten avauspalaveria ei järjestetty, koska asioita oli käyty läpi jo hankehakemusta laadittaessa. Avaustilaisuuksissa nousi esille erilaisia toiveita ja näkemyksiä, mutta myös epäilyjä, että tämä on taas yksi hanke muiden joukossa ja tuloksista ei tiedä.

b. Muutokset

Työllisyshankkeessa alkuperäinen ajatus oli painottaa toimenpiteet pitkäaikaistyöttömien määrän radikaaliin vähentämiseen, jopa lähelle 0 %. Tarkoitus oli ottaa kaikki pitkäaikaistyöttömät toimenpiteiden piiriin henkilökohtaisella työotteella. Hankerahoitusta, joka kohdistuisi erityisesti kaikkiin pitkäaikaistyöttömiin ei ole saatavilla kevään 2017 hauissa ja elinkeinoneuvonta katsottiin tärkeäksi ja työllisyyteen linkittyväksi, joten haettavan hankkeen muoto vaihtui esiselvityshankkeen kuluessa.

Elinvoimatyössä painopistettä muutettiin kesken esiselvityksen teknisistä innovaatioista sosiaalisiin innovaatioihin eli toimintatapojen ja käyttäytymisen muutokseen. Perusteena oli se, että pidetyissä tilaisuuksissa ei löydetty keinoja, joissa tekniikka itsessään olisi muutoksen ajuri. Ensin tukee ihmisen käyttäytymisen muutos ja sitä voidaan tukea uudella teknologialla ja digitalisaation mahdollisuuksilla. Esimerkiksi uuden portaalin perustaminen, jolla yhdistettäisiin paikalliset palvelutuottajat ja vapaa-ajan asukkaiden ostovoima, ei saanut kannatusta tietotekniikka-alan asiantuntijoilta. Väyliä on jo ja haasteena on tavoittaa kohderyhmä olemassa olevilla väylillä, ei yrittää epätoivoisesti luoda uutta väylää.

Ylimääräisiä asioita

- Hartolan Vuorenkylän tilanne johti evoluution kautta esitykseen matkailupainotteisen yritysryhmähankkeen toteuttamisesta.

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT - ESISELVITYSHANKE LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

- Esille nousi myös toisen yritysryhmähankkeen perustaminen.
- Joukkoliikenteen palveluseteli päätettiin viedä päätöksentekoon jo kesken esiselvityksen, koska seutuliput olivat loppuneet tai loppumassa lipputuotteena.
- Aikataulusyistä työllisyshankkeen kirjoittaminen priorisoitiin muiden asioiden edelle, jotta se saatiin kunnanhallitusten käsittelyyn helmikuussa.
- Työllisyshankkeeseen kytkettiin myös ikääntyneitä yrittäjiä ja heidän yritystensä jatkuvuutta tukeva hanke.
- Tehtiin paljon erilaisia ylimääräisiä toimenpiteitä, jotka eivät alun perin sisältyneet hankkeen suunnitelmaan.

11

c. Hankeryhmän linjaukset

Hankeryhmä linjasi heti ensimmäisessä kokouksessaan, että ulkomaan tutustumiskohdetta ei toteuteta, koska halutaan varmistaa matkakulujen riittäminen kaikkiin tarvittaviin tilaisuuksiin ja tapaamisiin. Ulkomaan verrokista saatava hyöty katsottiin vähäisemmäksi kuin tilaisuuksien ja neuvottelujen väliin jäämisestä aiheutuva haitta olisi ollut. Lopputulos osoittautui oikeaksi, sillä runsaista tilaisuuksista ja neuvotteluista saatiin korvaamatonta tietoa, eikä vastaava aineiston keruu olisi ollut mahdollista yhden ulkomaan verrokin avulla.

Samoin hankeryhmä linjasi heti ensimmäisessä kokouksessa, että esiselvityshankkeessa pyritään suoraviivaisuuteen ja konkreettisiin tuloksiin. Tavoitteena oli lyhyt ja napakka työ, jolla saadaan isot asiat eteenpäin. Kunnat päättävät, mitä esille nousseista asioista viedään eteenpäin ja millä tavalla. Aineistoa kertyi pidetyistä tilaisuuksista jopa liian paljon, joten suoraviivaisuus edellytti tiukkaa karsintaa esitettäviksi jatkotoimenpiteiksi. Eri tilaisuuksista ja aineistohankinnasta esille noussut runsas sisältö vaikeutti loppuraportin laadintaa, koska karsinta oli tehtävä subjektiivisella

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT - ESISELVITYSHANKE LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

arviolla ilman aikaa tarkkoihin selvityksiin siitä, mikä on toteutettavissa ja mikä ei tai millä toimenpiteillä on paras panos-tuotos suhde. Loppuraportti on merkittävästi suunniteltua pidempi erittäin tiukasta karsinnasta huolimatta, mutta sisältää paljon taustamateriaalia. Ydin on luvussa 4 esiselvityshankkeen aikana aikaan saadut toimenpiteet sekä luvussa 5 esitettävät jatkotoimenpiteet. Erityisesti kohta 5 f kuntakohtaiset havainnot ja suositukset toimii hyvänä tiivistelmänä.

Hankeryhmä linjasi mm. seuraavia asioita: Joukkoliikenteestä voi tehdä pilotin Leader-hankkeena, työllisyshankkeesta (ESR) tehdään maaseutukuntien ylimaakunnallinen hakemus, paikallistalouden kierto on elinvoimatyön ja jatkohankkeiden kantava ajatus. Yrittäjyyttä korostettiin voimakkaasti ja nuoria yrittäjiä tarvitaan jatkajiksi ja palvelujen turvaajiksi. Viimeisessä hankeryhmässä 21.2 tehtiin tiivistetty yhden sivun kokoinen esitys kunnille jatkotoimenpiteistä, koska koko esiselvitys on liian laaja ja monipolvinen, jotta sen perusteilla voisi päättää, mistä lähteä liikkeelle.

d. Lopullinen prosessi

Maaseutukuntien elinvoiman parantaminen nousi ylivoimaisena esiin pidetyissä tilaisuuksissa ja tapaamisissa. Työ alkoi ohjautua jo ennen loppuraportin kirjoittamista siihen suuntaan, että elinvoimaa, vapaa-ajan asukkaita ja yhteistyötä käsitellään yhtenä kokonaisuutena. Täten myös esitettävät hankkeet ja muut toimenpiteet jaetaan loppuraportissa kolmeen teemaan: 1) Joukkoliikenne 2) Työllisyyden hoito 3) Elinvoimatyö. Perusteluna tälle alkuperäisestä esiselvityshankkeen hakemuksesta poikkeavalle lopputulokselle on se, että elinvoimatyössä kaikki kytkeytyy toisiinsa ja esimerkiksi vapaa-ajan asukkaiden ostovoimaa ei voi eikä kannata erottaa muusta ostovoimasta, vaan toimenpiteet ovat yhteisiä. Sama pätee maaseutukuntien väliseen yhteistyöhön, koska maakunnan reuna-alueen kuntien (Sysmä, Hartola, Pertunmaa ja miksei

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

Joutsa, Padasjoki, Kuhmoinen, Luhanka, Mäntyharju) ongelmat ovat pääosin samankaltaisia ja yhdessä tehtävät toimenpiteet elinvoiman vahvistamiseksi tukevat kaikkia.

Elinvoimapainotukset yli korostuivat loppuraportissa, mutta ne ovat kriittisiä kuntien tulevaisuuden kannalta. Tausta aineistoa hankittiin laajemmalla ja enemmän kuin oli alun perin tarkoitus. Olisi todennäköisesti tarvittu useampia hankeryhmän kokouksia tarkemman ohjauksen aikaansaamiseksi. Nyt hankeryhmän kokoukset olivat pitkiä ja niissä oli infoähkyn tuntua. Lisäksi hankeryhmän kokoonpanot ja osallistumisprosentti vaihtelivat kunnittain. Päätökset jatkotoimenpiteistä tekevät kuntien hallituksissa kunnanjohtajien esityksestä, joten ratkaisevaa on avainhenkilöiden sitoutuminen tehtävään muutokseen.

3. Pidetyt tilaisuudet

a. Joukkoliikenne

Joukkoliikennetyöpaja pidettiin 3.11.2016 klo 18-20 Vääksyssä kunnanvirastolla. Osallistujamäärä oli vähäinen. Suurimmat esille nousseet tarpeet olivat tiedonsaannin ongelmat tarjolla olevista palveluista (internet-, mobiili- ja paperiversiot). Kaikki aikataulu- ja hintatiedot pitäisi olla käytössä ja helposti löydettävissä. Kehittämisesityksistä nousi erityisesti esille tarve yhteisöratkaisulle, miten eri matkustajatyypit saadaan käyttämään joukkoliikennepalveluja. Perinteisiin toimintamalleihin ja vuorojen kalliisiin ostoihin ei ollut uskoa, maaseudun nykyinen väestöpohja huomioiden. Jonkinlaista julkista tukea tarvitaan, jotta maaseudulla joukkoliikennettä kannattaa järjestää. Palveluseteli olisi edullinen ja markkinaehtoinen tapa tukea joukkoliikenteen toimintaedellytyksiä. Palveluseteliä ryhdyttiin valmistelemaan käyttöön esiselvityshankkeen puitteissa. Osin joukkoliikennetyöpajan perusteella päädyttiin esittämään kyläauto-pilottihanketta. Tähän pilottiin voidaan sisällyttää työpajassa esitettyjä kehittämissuhteita ja testata niiden toimivuutta.

8.11 pidettiin neuvottelu Matkahuollon edustajan kanssa. Tilaisuudessa selvitettiin palveluseteli käyttöönottoa ja laillisuutta operaattorin (Matkahuolto) näkökulmasta. Liikenne- ja viestintäministeriö oli aiemmin vastannut tehtyyn kyselyyn, että palveluseteli on mahdollinen, jos se toteutetaan kunnan omalla rahalla (ei vireillä keskitettyjä kuntakokeiluja, mihin saisi rahoitusta) ja kunta tai seudullinen viranomaisen vastaa itse kuntakokeilun lainmukaisuudesta. Seudullinen joukkoliikennelautakunta antoi palveluseteliin kielteisen lausunnon. Matkahuollon kanssa käytiin läpi sopimustekniikkaa ja etenemistietä. Väitettyä lainvastaisuutta ei kyetty löytämään.

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

16.11 käytiin neuvottelu linja-autoliiton edustajien kanssa. Tilaisuudessa päädyttiin siihen, että palvelusetelin toteutus on kaksivaiheinen, ensin työmatkaliikenne yhtenä lipputuotteena ja myöhemmin muut. Kunta tekee sopimuksen matkahuollon kanssa ja liikennöitsijät ilmoittavat matkahuoltoon hyväksyvänsä lipputuotteen. Tällöin kunta ei ole suorassa sopimussuhteessa yhdenkään liikennöitsijän kanssa ja tasapuolisuus varmistuu.

22.11 pidettiin tilaisuus, missä oli mukana Sysmäläisiä taksiautoilijoita, kunnan edustajia ja 1.1.2017 alkaen Sysmän SOTE-palveluista vastaavan Attendo Oy:n edustaja. Tilaisuudessa kartoitettiin tilanne ja kävi ilmi, että tuuraajia on vaikea saada (työvoimapula) ja ajoja vuotaa Lahden KELA-takseille. Myös teknisestä SHL ja VPL kuljetusten laskutuksesta oltiin huolissaan. Maaseudun taksit ovat ilmiselvästi haasteiden edessä ja tuleva liikennekaari huoletti.

29.11 Pidettiin neuvottelu Asikkalan ja Padasjoen edustajien kanssa joukkoliikenteestä. Ongelmana oli helmikuun puolivälissä päättyvä siirtymäajan liikenne ja seutulipun loppuminen, mikä vaarantaa Padasjoki-Asikkala-Lahti välin. Todettiin, että tilanteeseen tarvitaan korvaava toimintamalli. Päätös oli kuitenkin jäädä odottamaan lisäselvityksiä ja asian etenemistä. Seutulippu loppuu helmikuun 2017 puolivälissä, joten odottelu johtaa välitilaan, jossa tarvitaan vuorojen ostoja.

15.12 pidettiin joukkoliikenneyrittäjien tapaaminen, missä kysyttiin liikennöitsijöiden kantaa eri lipputuotteisiin ja tapaan järjestää joukkoliikennettä. Liikennöitsijöiden näkemys siitä, että pitäisi olla yksi lipputuote oli selkeä ja palveluseteliä pidettiin parempana ja suoraviivaisempaa mallina kuin vuorojen tai penkkien ostamista ja Walttia. Walttia kritisoitiin siitä, että nousukorvaus ei riitä kannattavaan liikennöintiin. Vuorojen ostossa taas kunta ei saa verovähennysten pienenemisen hyötyä, kuten seutulipusta on tähän asti saanut tai palvelusetelistä jatkossa saisi.

27.12 Sysmän kunnanhallitus päätti ottaa palvelusetelin käyttöön yksimielisesti 1.2.2017. Toinen palvelusetelin arvoa ja kriteereitä täsmentävä päätös tehtiin myöhemmin erikseen. Lipputuote on 42 matkan kuukausilippu ja palvelusetelin arvo vaihtelee matkan pituuden perusteella.

9.1 Pidettiin Asikkalassa esitys palvelusetelistä ja sen vaikutuksista. Päätökset siitä, mikä malli otetaan käyttöön, tehdään myöhemmin. Tilaisuudessa oli läsnä myös seudullisen joukkoliikennelautakunnan asiantuntija ja linja-autoliiton edustaja. Koska päätöstä ei ole tehty tammikuun aikana, johtaa se siihen, että seutulippu tuotteena ehtii loppua ennen korvaavaa ratkaisua.

b. Työllisyyden hoito

Työllisyyden hoidon työpaja pidettiin Hartolassa kunnanvirastolla 10.11 klo 18-19.45.

Osallistujamäärä oli melko pieni, mutta keskustelu oli runsasta ja hyvää. Tärkeimpiä havaintoja olivat:

- Samaan aikaan esiintyy työttömyyttä ja työvoimapulaa eli niin sanottu kohtaanto-ongelma, joten tilanne on monisyisempi kuin yleensä julkisuudessa annetaan ymmärtää, missä syy on helposti ilkeissä työnantajissa, jotka eivät työllistä. Työvoimaa on ennemminkin jopa vaikeaa saada matalapalkka-aloille, johtuen sosiaaliturvajärjestelmän kannusteongelmista, missä työtön pelkää etuuksien menetystä.
- Byrokratia ja palvelujen etääntyminen vaikeuttavat työllistymistä ja työvoiman saantia. Tarvitaan paikallinen henkilö yhteydenpitoon työttömien ja työnantajien välille.
- Tarvitaan tavanomaista työllistämistä monisyisempi ja henkilökohtaisempi lähestymistapa.

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

Osin työpajan tuloksena päädyttiin esittämään työllisyshankkeen toteuttamista, jossa yhdistetään työllistäminen ja elinkeinoneuvonta. Hankehakemus päätettiin kirjoittaa nopeutetussa aikataulussa jo esiselvityshankkeen aikana. Myöhemmin selvisi, että ESR hankehaku aika on sopivasti 1.3.2017 mennessä ja täsmäsi tämän 28.2.2017 päättyneen esiselvityshankkeen aikatauluun.

17

Ilman varsinaisia muistiinpanollisia tapaamisia sovittiin Sysmän ja Hartolan kunnanjohtajien kanssa lähteä tekemään työllisyshanketta. 25.11 pidettiin kolmen kunnan neuvottelu Hartolassa, jossa käytiin läpi toimintaympäristöä ja ideoitii hakemusta ja painotuksia. Neuvottelun perusteella päädyttiin lähestymään myös Joutsaa, jotta hankkeelle saataisiin enemmän kriittistä massaa kahden työntekijän mittakaavaan. Haasteeksi nähtiin lähinnä maakuntarajan ylittämistä aiheutuva ylimääräinen työ.

7.12 pidettiin kuntakohtainen neuvottelu Pertunmaalla ja vastaava neuvottelu käytiin myös 13.12 Joutsassa hankkeeseen mukaan lähdöstä. Molemmat kunnat olivat kiinnostuneita lähtemään mukaan hankkeeseen ja hankehakemus päädyttiin kirjoittamaan neljälle kunnalle kolmen maakunnan alueella. Laajemman väestöpohjan uskotaan parantavan hankehakemuksen läpimenon mahdollisuuksia.

21.12 käytiin neuvottelu TE-toimiston edustajan kanssa työllisyshankkeen toteuttamisesta. Tapaamisessa saatiin selville muoto, mihin hanketta kannattaa hakea sekä yhteyshenkilöt, joihin maakuntarajat ylittävissä hankkeissa on otettava yhteyttä etukäteen ennen hankehakemuksen jättämistä. Nykyistä työvoimatoimistojen tilannetta pidettiin huolestuttavana, kuten ministeriön halua irrottaa työllisyyden hoito kunnilta maakunnille, jolloin paikallistuntemuksen menettäminen aiheuttaisi isoja ongelmia, kuten on jo käynyt TE-toimistojen etäännyttyä kunnista. Muutenkin oltiin huolissaan valtakunnallisista työllisyyslinjauksista.

10.1 pidettiin hankepalaveri Sysmässä, missä käytiin läpi hankehakemusten sisältöä. Päädettiin samalla hakemaan myös yrittäjyushanketta, jos kunnat niin haluavat. 12.1 Lahdessa oli ESR-hankeinfo.

13.2 pidettiin Lahden ELY:ssä hankehakemuksia täydentävä neuvottelu. Esille nousi myös naisyrittäjyys maaseudulla, koska enemmistö yrittäjistä on miehiä. Ikääntyneistä pitkäaikaistyöttömistä ja syrjäytyneistä alle 30-vuotiaista enemmistön on myöskin miehiä, mikä tarkoittaa, että haettavat hankkeet ovat sukupuolisuuntautuneita.

c. Elinvoiman lisääminen digitaalisilla ratkaisuilla ja uusilla palveluinnovaatioilla

Elinvoima työpaja pidettiin 17.11 klo 18.00-20.20 Sysmän kunnanvirastolla. Osallistujia oli melko vähän, mutta keskustelu jopa intensiivistä. Merkittävimpiä havaintoja olivat:

- Ihmisiä ei voi pakottaa ostamaan kalliimmalla paikallista, pitää olla kilpailukykyä, joko **hinta** tai **laatu**. Myös saatavuus vaikuttaa.
- Mitä pienempi kunta ja syrjäisempi sijainti, sitä tärkeämpää on oma aktiivinen elinvoimatyö, kukaan ulkopuolinen ei tee sitä kunnan puolesta.
- Mikään yksittäinen tekijä ei riitä luomaan vetovoimaa (veroprosentti, korkea työpaikkaomavaraisuus, kauppakeskus), jos kokonaisuus ei ole kunnossa. Tarvitaan kaiken läpäisevää elinvoimatyötä, ei yksittäisiä imagotemppeja.
- Paikallistalouden kierron vahvistaminen edellyttää taloudellisten, sosiaalisten, poliittisten ja kulttuuristen tekijöiden yhteisvaikutuksena kasvun kierteen aikaansaamista.

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT - ESISELVITYSHANKE LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

Osin tämän työpajan seurauksena päädyttiin esittämään elinvoiman ottamista pääpainopisteeksi ja luomaan useiden hankkeiden verkosto PAIKALLISTALOUDEN KIERRON alle. Teemoista vapaa-ajan asukkaat ja yhteistyö niputettiin saman elinvoima-teeman alle jo kesken esiselvityksen. Elinvoimatyöhön panostamisen tärkeys ja se, että KAIKKI VAIKUTTAA KAIKKEEN ja asioita on vietävä teenpäin laajalla rintamalla ovat tämän esiselvityksen tärkeimpiä havaintoja.

19

Sysmän elinkeinotyöryhmä kokoontui 8.11 ja 16.12. Tuloksena syntyi konkreettinen lista toteutettavista asioista, joihin kunta on varannut vuoden 2017 talousarvioon 20 000 €. Esille nousi myös paljon muita kehitysajatuksia, jotka ovat enemmän tai vähemmän kunnan päätettävissä ja vetovastuulla.

21.11 Pidettiin esitys Hartolan Vuorenkylässä, tarkoituksena innostaa paikallisia ryhtymään toimeen kaiken sen hyvän tuotteistamiseksi ja kaupallistamiseksi, mitä kylältä löytyy. Kävi ilmi, että asioita oli pohdittu aiemminkin, mutta toteutus oli jäänyt tekemättä. Tilaisuuden jälkeen tapahtui aktivoitumista ja se konkretisoitui useamman vaiheen jälkeen tavoitteena toteuttaa yritysryhmähanke, johon otetaan mukaan myös muita yrityksiä Hartolasta ja Sysmästä, ei vain Vuorenkylästä.

12.12 pidettiin Sysmän yrittäjien aamukahvitilaisuus, missä pidettiin esitys kasautuvasta kausaatiosta ja paikallistalouden kierrosta. Vastaavaa aineistoa käytettiin myöhemmin samana päivänä myös Hartolan elinvoimateemaryhmässä ja 19.12 pidettiin supistettuna versiona esitys Sysmän valtuustolle. Tätä pohjamateriaalia täydentämällä ja muokkaamalla voidaan rakentaa koko uusi toimintamalli elinvoimatyölle.

12.12 pidettiin elinvoimateemaryhmä Hartolassa. Tilaisuudessa nousi esille mm. se, että nykyisessä digiajassa fyysisen inhimillisen kontaktin merkitys lisääntyy ja erottaa positiivisesti muista. Negatiivisuutta vastaan voi taistella parhaiten pitämällä enemmän ääntä hyvistä asioista.

Mielikuva siitä, että maaseutukunnissa ei ole mitään, ei pidä paikkaansa, asiat pitää vain nostaa paremmin esille. Maaseutukuntien yhteisillä kilpailutuksilla voisi saada parempia tarjouksia.

Sijainnista tulisi tehdä vahvuus, jossa maaseutukunnat yhdessä maakuntarajat ylittäen tekevät kilpailutuksia, parhaita käytäntöjä, yhteistyötä, hankkeita, luovat klustereita ja toteuttavat työvoiman hankintaa.

14.12 Vaikuttavuusinvestointi-tilaisuuden yhteydessä laadittiin muistio, missä linjattiin tärkeysjärjestystä kaiken siihen asti ylös kirjatun aineiston ja selvitysten pohjalta.

Tärkeysjärjestys toimenpiteille vaikuttavuuden kannalta:

Ihminen edellä – teknologia on renki!

- 1) **Paikallistalouden kierto** (tämä on kaiken sateenvarjo, jonka alla muu tapahtuu)
- 2) **Asukasluku** (yhdessä paikallistalouden kierron kanssa, kaikki ovat tervetulleita)
- 3) **Matkailu** (samalla kuntamarkkinointi, vakituiset ja vapaa-ajan asukkaat käyttävät samoja aktiviteetteja kuin turistit)
- 4) **Vaikuttavuus kunnan varojen käytössä** (+ vaikuttavuusinvestoinnit)
- 5) **Työllisyys ja elinkeinopalvelut** (linkittyvät toisiinsa kysyntä-tarjonta)
- 6) **Saavutettavuus** (henkilö- ja tavaraliikenne)

Kunnan ja yrittäjien rooli on ratkaiseva, pitää olla aktiivinen.

19.1 pidettiin päättäjien ja yrittäjien yhteistilaisuus Sysmässä. Esityksessä nostettiin esille paikallistalouden kierron merkitys yritysten kannattavuuteen, työllisyyteen ja sitä kautta palvelujen säilymiseen. Oli selvästi nähtävissä, että paikalla olleet yrittäjät ymmärsivät asian. Ilman riittävää asiakasmassaa ei ole kannattavaa yritystoimintaa eikä myöskään palveluja kuntalaisille.

25.1 Pidettiin yritysryhmähankkeen ideointipalaveri Hartolassa. Tavoitteeksi asetettiin koota 8-10 matkailuyritystä Hartolan ja Sysmän alueelta yhteiseen hankkeeseen ja hakea hankkeelle ulkopuolinen kehittämisorganisaatio hallinnoijaksi. Jatkopalaveri pidettiin Sysmässä 8.2 ja siellä saatiin sovittua, että ProAgria alkaa hallinnoida hanketta. Lisäksi 9.2 Sysmässä nousi esille mahdollisuus toisesta yritysryhmähankkeesta, jossa olisi matkailuyritysten sijaan mukana

hyvinvointiyrityksiä. Mikäli tämä etenee, se tapahtuu tämän esiselvityksen ulkopuolisella aikaresurssilla.

23.2 Pidettiin neuvottelu SITRA:n kanssa. Esille nousi energiatalous, ruokaketju ja palvelujen vaihdanta. Näistä kaikista saisi halutessaan oman projektin. Esiselvityksen aikana on noussut niin paljon asioita, että suurin haaste on määrittää, mitä tehdään ja missä järjestyksessä, koska kaikkeen ei riitä aika- eikä talousresurssit.

d. Vapaa-ajan asukkaiden ostovoima ja ympärivuotisuus

30.11 kokoontuivat Sysmän vapaa-ajan asukkaiden neuvottelukunta SNK tilaisuuteen, jossa pohdittiin elinvoima-asioita. Tuloksena oli analyysi siitä, että vapaa-ajan asukkaiden potentiaalinen ostovoima ei kohtaa paikallisen palvelutarjonnan kanssa. Toisena suurena ongelmana oli nuorten passivoituminen ja poismuutto. Tilaisuudessa hahmoteltiin supistuvan kierteen ja kasvun kierteen elementtejä ja päädyttiin esittämään erittäin voimakkaita toimenpiteitä elinvoiman ja erityisesti paikallistalouden kierron vahvistamiseksi. Tämän tilaisuuden jälkeen vahvistui näkemys siitä, että elinvoimassa paikallistalouden kierron tulisi olla maaseutu ympäristössä kaiken muun kattava perusajatus. Samassa tilaisuudessa käsiteltiin myös tyhjien kiinteistöjen problematiikkaa. Tyhjän tilan voi nähdä myös mahdollisuutena tarjota edullisempaa tilaa yrityksille, yhdistyksille ja taiteilijoille kuin uuden rakentaminen olisi. Tilojen täyttäminen toiminnalla taas lisää elinvoimaa.

Vapaa-ajan asukkaat teeman työpaja pidettiin 8.12 klo 18.00-20.00 Sysmän teatteritalolla. Osallistujamäärä oli hyvä ja suurin eri työpajoista. Työryhmätyöskentely tehtiin jakautumalla useisiin ryhmiin. Erilaisia kehittämisehdotuksia syntyi runsaasti, tärkeimpänä havaintona se, että tarvitaan yrittäjien aktiivisuutta tavoittaa potentiaalinen ostovoima. Havainnot olivat monelta osin elinvoimaan liittyviä ja tämä työpajan havainto tuki sitä, että päätettiin yhdistää jatkotoimenpiteissä vapaa-ajan asukkaat elinvoimaan. Vapaa-ajan asukkaiden ostovoiman

saaminen kiertämään paikallistaloudessa kytkeytyy samaan problematiikkaan vakituisten asukkaiden ja turismin kanssa. Samoin vapaa-asukkaiden ympärivuotisuuden vahvistaminen on osa elinvoimatyötä siinä missä turistien lisääminen ja palvelutarjonnan monipuolistaminen.

Muut tilaisuudet, joissa käsiteltiin vapaa-ajan asukkaisiin liittyviä asioita, kytkettiin yhteen elinvoiman kanssa, joten ne näkyvät 3 c kohdassa.

e. Yhteistyön lisääminen ja verkostojen luominen sekä kansainvälinen verrokki

Yhteistyö työpaja pidettiin 24.11 klo 18-20 Pertunmaan kunnanvirastolla. Osallistujia oli melko vähän. Olennaisimmat havainnot olivat, että samat harvat tahot ovat aktiivisia ja kuormittuvat, köydellä ei voi työntää ilman aitoja kannusteita ja tarvitaan täkyjä, joilla saadaan asiakkaat jättämään rahansa paikallisiin kauppoihin. Yllättävän paljon keskustelusta ajautui elinvoima-asioihin ja tämän tilaisuuden jälkeen päätettiin yhdistää yhteistyö elinvoiman alle, koska yhteistyöstä itsessään ei saa jatkohanketta, mutta maaseutukuntien yhteistyö liittyy kyllä voimakkaasti elinvoimaan. Rahan saaminen kiertämään paikallistaloudessa maaseutukuntien kesken on iso mahdollisuus ja palveluyhteistyöllä voidaan säilyttää työpaikat sen sijaan, että ne sijaitsisivat keskuskaupungissa.

f. Yhteiset tilaisuudet

6.2 pidettiin yleisötilaisuus Hartolassa, mikä oli samalla yhteinen Pertunmaan kanssa. Tilaisuudessa oli hyvin osallistujia. Eläkeläisten merkitystä elinvoiman parantajan sekä puollettiin että kyseenalaistettiin. Palautteena todettiin myös, että esiselvitys sisältää kaiken mahdollisen ja nyt pitää vain valita, mitä tehdään. 6.2 Pidettiin myös esitys Hartolan kunnanhallitukselle.

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

7.2 Pidettiin yleisötilaisuus Sysmässä. Osallistujamäärä oli pieni, mutta keskustelu sitäkin vilkkaampaa. Tilaisuudessa kyseenalaistettiin matkailun merkitys ja viitattiin siihen, että Lapissa kesti 30 vuotta kovaa työtä ennen kuin matkailu löi todella läpi. Onko Järvi-Suomen pienillä kunnilla riittävästi aikaa ja rahaa panostaa siihen, mikä tuottaa aikaisintaan 2020-luvulla? Eläkeläisiin ja paikallistalouden kiertoon elinvoiman ylläpitäjänä oli vahva luotto.

13.2 pidettiin esitys Sysmän kunnanhallitukselle ja käytiin Pertunmaan kunnanhallituksessa esittelemässä hankkeita. Palaute ei poikennut aiemmista tilaisuuksista. Asioita pidettiin hyvinä ja oikeina. Suurin kysymys kuuluu mitä tehdään, kuka tekee ja millä resursseilla. Aiemmin oli noussut esille, että ainoa todellinen ero Pohjanmaan ja Järvi-Suomen maaseutukuntien välillä on se, että pohjalaiset ovat kovempia kehuaan itseään. Viime kädessä kuitenkin täytäntöönpanokyky ratkaisee. Voisiko Pohjalaisten uholla ja kehulla olla se vaikutus, että se minkä on julistanut, on pakko tehdä, ettei mene kasvot. Tällöin itsensä kehuminen muuttuu teoiksi ja oman kunnan vähättely muuttuu tekemättömyydeksi.

Yleisötilaisuuksissa ja kunnanhallituksissa näytettiin mm. että mikään yksittäinen tekijä ei selitä asukasluvun alenemaa, kuten veroaste, talous, huoltosuhde, sijainti ison tien varressa tai työpaikkaomavaraisuus. Elinvoimaa on kehitettävä kokonaisvaltaisesti, koska kaikki vaikuttaa kaikkeen. Vaikuttavia tekijöitä ovat niin taloudelliset, sosiaaliset, poliittiset kuin kulttuuriset tekijät. Vanhan sanonnan mukaan kulttuuri syö strategian aamupalaksi ja tämä pitää paikkansa. Muutos lähtee kulttuurin muutoksesta, eikä siihen olo oikotietä.

4. Esiselvityshankkeen aikana aikaansaadut toimenpiteet

A) Palveluseteli joukkoliikenteeseen

Esiselvityshankkeen aikana saatiin toteutettua palvelusetelin käyttöönotto joukkoliikenteessä. Tämä ei vaatinut jatkohanketta, vaan se kyettiin toteuttamaan esiselvityshankkeen ajankäytön puitteissa. Tuloksena palveluseteli korvaa seutulipun vähintään 3 kunnassa. Tämä mahdollistaa joukkoliikenteen jatkuvuuden ilman säännöllistä kilpailuttamistarvetta vuorojen tai ”penkkien” ostoina ja ennen kaikkea mahdollistaa vapaan kilpailun joukkoliikenteessä eri toimijoiden välillä.

Yksi tapa kannustaa käyttämään linja-autoa KELA:n maksamissa kyydeissä olisi omavastuun poistaminen. Tällöin paikalliset taksit saisivat molemmat ajot kotoa linja-autopysäkillä ja takaisin, jolloin syntyisi win-win asetelma. Toinen vaihtoehto olisi poistaa omavastuu, jos taksin kyydissä olisi 3 henkilöä. Tällöinkin kimppekyydit sovittaisiin paikalliselle taksikuljettajalle, mutta tämä vaatisi paikallista koordinaatiota.

Digitaalisuus ja vapaat rajapinnat ovat mahdollisuus. Läpinäkyvyys kyytien hinnan ja sijainnin osalta mahdollistaisi asiakkaiden uudenlaisen joukkoliikennepalvelujen käytön. Tämä vaatii niin suuria investointeja, että tämän esiselvityshankkeen aikana asiaa ei viety eteenpäin, vaikka se isoksi mahdollisuudeksi nähtiinkin.

B) Työllisyyden hoitoon hanke

Osana esiselvityshanketta ja jo ennen hankkeen päättymistä toteutettiin hankehakemus työllisyyden hoidosta ja tähän saatiin mukaan kuntia kolmesta maakunnasta: Sysmä, Hartola, Pertunmaa ja Joutsa. Tarkoituksena on kitkeä pitkäaikaistyöttömyyttä, parantaa elinkeinoneuvontaa ja valmistautua tulevaan muutokseen, jossa TE-toimistot lakkaavat 31.12.2018. Maaseutukuntiin tarvitaan omaa aktiivista työllisyyspolitiikkaa, koska keskitetyissä suurorganisaatioissa ei ole lähipalveluja eikä paikallistuntemusta. Maaseudun työttömät ovat

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

volyymitään marginaalinen osa maakuntien työvoimahallintoa, johon resursseja ei kohdenneta. Kyse ei ole vain työttömistä vaan myös yritysten työvoiman saannista.

C) Yhteistyön lisääntyminen yli maakuntarajojen

Esiselvityshankkeen aikana löydettiin yhteisiä intressejä maaseutukunnille yli maakuntarajojen. Sysmällä, Hartolalla, Pertunmaalla, Joutsalla ja miksei myös Luhangalla, Mäntyharjulla, Kuhmoisilla ja Padasjoella on enemmän yhteistä keskenään maakuntarajoista huolimatta, kuin kaupungeilla ja niiden kehyskunnilla on kunkin maakunnan maaseutukuntiin. Potentiaali yhteistyölle ja yhteiselle hyödyille niin taloudellisesti kuin elinvoiman kannalta on suuri. Henkiset maakuntarajan esteet ja rohkeus lähteä kehitystyöhön maaseutukuntien näkökulmista ja tarpeista käsin on suurin este. Kylien kehittäminen ja maaseutukuntien yritysten ja yhdistysten yhteistyö voidaan luontevasti linkittää hankekokonaisuuksiin. Työpaikat ja palvelut säilyvät paremmin maaseutukunnissa näiden tehdessä yhteistyötä keskenään, kuin keskittämällä palveluja kunkin maakunnan keskus- tai seutukaupunkiin.

25

D) Sysmän elinkeinotyöryhmän esitys 20 000 € panostuksesta taajaman viihtyisyyteen Esiselvityksen sivujuonteena osallistuttiin kahteen Sysmän elinkeinotyöryhmän kokoukseen ja niissä laadittiin muiden havaintojen ohessa lista siitä, miten käytettäisiin 20 000 € Sysmän taajaman viihtyisyyden parantamiseen mahdollisimman vaikuttavasti. Sysmän kunnanjohtaja lupasi pyynnöstä esittää kunnanhallitukselle 20 000 € määrärahaa ja se hyväksyttiin hallituksessa ja lopulta valtuustossa osaksi vuoden 2017 talousarviota. Elinkeinotyöryhmän esitys:

- 10 näyttöä asennuksineen	3 000 €
- Lakanat rakennusten seiniin	2 000 €
- Istutukset ja kukkalaatikot	5 000 €
- Kojut torille 10kpl	6 000 €
- Sisääntulokyltit käsityönä	4 000 €

Esille nousi myös se, voisivatko paikalliset yrittäjät laittaa lisäksi omaa taloudellista panostusta, jolloin käytettävissä oleva kokonaispotti olisi yli 20 000 €. Hankkeen kautta toteutettuna viihtyisyyden lisäämistä pidettiin liian työläänä.

E) Yritysryhmähankkeet

Konkreettinen alahanke paikallistalouden kierrolle muodostui osana esiselvityshankkeen tapaamisia. Hartolan Vuorenkylän tilanteesta ja bumerangina Lahti Regionista takaisin Leader-toimistolle lähti liikkeelle hankeidea, joka jalostui yritysryhmähankkeeksi, jossa on oltava 3-10 yritystä, tukiprosentti 75 % ja mukana voi olla yrityksiä yli kuntarajojen. Hanke olisi matkailupainotteista yritysten kehittämistä ”uutta virtaa yrittäjyyteen”. Hankkeeseen näyttää lähtevän 8-10 matkailuyritystä Hartolan ja Sysmän alueelta ja hanketta hallinnoisi ProAgraria. Hankkeen tarkka sisältö määrittäyty yritysten tarpeiden ja toiveiden mukaan hakuajan ollessa toukokuun loppuun mennessä.

Tämän esiselvityshankkeen loppuhetkillä nousi lisäksi esille mahdollisuus myös toiseen yritysryhmähankkeeseen. Tässä hankkeessa kohteena olisivat hyvinvointiyrittäjät. Idea nousi esille niin loppuhetkillä, että ei ole mahdollista todentaa tämän esiselvityshankkeen puitteissa, miten tämä asia etenee. Jatkotyöstäminen jää yritysten omalle vastuulle.

F) Tausta-aineistoa kunnista

Esiselvityshankkeen loppuvaiheessa tehtiin haastattelemalla sekä hankkeen aikana tehtyjen havaintojen perusteella tausta-aineistoa Hartolan, Pertunmaan ja Sysmän sosiaalisista, poliittisista ja kulttuurisista tekijöistä. Otos ei ole tieteellisesti pätevä, mutta kuvaa kuntien tilaa. Havaintoja voidaan käyttää jatkotyössä tukemaan mm. oikeanlaista viestintää kuntalaisiin, päättäjiin, henkilökuntaan ja yhteistyökumppaneihin päin. Aineisto on liitemateriaaleissa, koska seassa on sensitiivisiä havaintoja.

G) SITRA

Tapaamisessa SITRA:n kanssa nousi esille kolme mahdollista kehittämiskohdetta:

Energiaomavaraisuutta voisi kehittää paikallisen biomassan pohjalta. Biokaasu olisi sähköautoja parempi ratkaisu maaseudulle. Taajamat voisivat olla keskitetyn paikallisen energiatuotannon piirissä ja haja-asutusalueille toteutettaisiin kiinteistökohtaisia ratkaisuja (suljettu kierto ym.). Keskitetyt ratkaisut edellyttävät yhteistyötä kuntien välillä.

Ruokaketjussa paikallisuuden tukeminen edellyttää aloittamista julkisista hankinnoista, jotta syntyy kriittinen massa, jonka ympärille myös yksityistä kysyntää voi syntyä. Jalostusarvon nostaminen lisää työllisyysvaikutuksia, kun maaseutukunta ei ole pelkkä raaka-aineen toimittaja. Maaseutuyrittäjien sivuelinkeinoista voisi syntyä valmiidentuotteiden tuotantoa. Suurin haaste pientuottajilla on isojen kauppaketjujen ohittaminen. Samaan aikaan tuotannon kanssa on kyettävä ratkaisemaan kysyntä.

Palvelujen vaihdanta voisi mahdollistaa maaseudulle palvelujen säilyttämistä ja laajempaa palvelutarjontaa. Maaseudulla on perinteet monialayrittäjyydestä. Suurin haaste on verottajan toiminta, jossa kaikki vaihdanta tulkitaan arvonlisäveron kiertämiseksi.

5. Esitettävät jatkotoimenpiteet

Esitettäviksi jatkotoimenpiteiksi on valittu ne, missä tuloksia saadaan parhaalla panos-tuotos suhteella. Tosin valinta jouduttiin tekemään niin yleisellä tasolla, että kaiken todentaminen tieteellisesti ei ollut mahdollista. Esiselvityksessä nousi esille valtava määrä erilaisia ajatuksia ja ideoita, joista vain pieni osa on otettu esitettäviin jatkotoimenpiteisiin. Ajankäyttö rajoitti sitä, minkä verran eri vaihtoehtoja oli mahdollista selvittää. Esitys jatkotoimenpiteistä pohjautuu aikaresurssin puitteissa selvitettyihin aiheisiin. Mikäli kunnilla on tarpeita muihin toimenpiteisiin, niihin voidaan ryhtyä tämän esiselvityshankkeen ulkopuolisilla resursseilla, sillä kaikki tilaisuuksien muistiot ideoineen ovat käytettävissä ja tämän loppuraportin liitteenä. Vapaa-ajan asukkaat ja yhteistyö on yhdistetty elinvoimaan, joten ne eivät näy omina alakohtinaan.

Mahdollisia rahoituslähteitä, joihin rahoitusta voidaan hakea ovat ESR, EAKR, Leader, ELY, ministeriöt, SITRA, maaseuturahasto, THL sekä erilaiset säätiöt ja rahastot. Hankehakemusten laatiminen on aikaa vievää ja vaatii osin alakohtaista asiantuntemusta, joten kunnista tulisi löytyä omasta takaa henkilöitä, jotka osaavat ja ehtivät laatia hankehakemuksia tai sitten kunnilla pitäisi olla yhteinen ulkopuolinen resurssi, joka osoitetaan toteuttamaan hankehakuja ja eri toimenpiteiden valmistelua ja toteutusta. Tämä resurssi voisi hyvin olla osa-aikainen. Hakemalla aktiivisesti ja käyttämällä eri rahoitusmuotoja voidaan saada merkittävästi enemmän resursseja käyttöön.

a. Joukkoliikenne

Joukkoliikenteen osalta esitetään haettavaksi kyläautopalvelu-pilottia. Hankkeen sopiva koko olisi 60 000 €, kesto vuoden ja se haettaisiin Leader-rahoituksena. Leader-haku on joustava, joten hakemuksen voisi jättää haluttuna ajankohtana keväällä 2017. Kyse olisi yhdestä autosta kuskin kera, joka kuljettaisi sovittuina aikoina ja tilauksesta syrjäkylien asukkaita. Kyseessä olisi uusi

palveluinnovaatio (työnimenä kunta-uber), laillinen uusi toimintatapa määräaikaisena kokeiluna. Tarkoituksena olisi optimoida kyytejä ottamalla kerralla useampia matkustajia saman reitin varrelta ja sopimalla kuljetuksia kyläyhdistysten toiveiden ja tiedossa olevien tarpeiden pohjalta. Palvelu olisi vuorovaikutteinen niin, että asukkaiden palaute huomioidaan, mutta samalla ohjataan kyytien yhdistämiseen. Kuljetus järjestetään kotoa joko kuntakeskukseen tai linja-autopysäkille. Samassa yhteydessä on mahdollista pilotoida tavarakuljetusten yhdistämistä henkilökuljetuksiin.

Kuljetuksista voidaan periä maltillista maksua osan aikaa, vaikka kyse onkin hankkeesta, jotta nähdään asiakaskäyttötymisen ero maksullisen ja maksuttoman palvelun välillä. Tällöin hankkeen koon pitäisi olla alle 50 000 €, jotta käyttäjämaksuja voi periä. Hankkeen avulla saadaan toiminnallisia ja taloudellisia tietoja siitä, miten järjestää tuloksellisesti ja samalla kyläläisten tarpeita vastaavasti kuljetuspalveluja. Pilotin toivotaan johtavan pysyviin käytäntöihin, missä markkinaehtoisesti kunnan palvelusetelin kera kylillä olisi tarjolla joukkoliikennepalveluja myös hankekauden päätyttyä. Palvelutuottaja voitaisiin valita kilpailuttamalla. Mukaan kysytään Sysmää, Hartolaa, Pertunmaata, Asikkalaa ja Padasjokea. Mikäli kuntia on viisi, olisi kyläauto käytössä kunkin kunnan alueella yhtenä päivänä viikossa.

b. Työllisyyden hoito

Työllisyyden hoidossa optimaalista olisi mahdollisimman korkea työllisyysaste ja erityisesti mahdollisimman vähäinen pitkäaikaistyöttömyys. Tavoitetaso määrittää, mitä tuloksia on mahdollista saada aikaan. Rajapinta sosiaali- ja terveystalouden kuntouttavan ja sosiaalisen työtoiminnan sekä kunnan työllisyyden hoidon välillä on ratkaiseva. Työllisyyden hoito ja kontaktit paikallisiin yrityksiin vaatii henkilökohtaista työtöitä, mitä ei voi tehdä etänä massatuotantona tai jättää kauempana sijaitsevan TE-toimiston varaan.

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT - ESISELVITYSHANKE LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

30

Työllisyyden hoitoon esitetään hanketta yhdessä elinkeinoneuvonnan kanssa. Hankkeen koko olisi 244 000 € ja kesto kaksi vuotta. Haku tehtäisiin 1.3 mennessä ESR 3 toimintalinjan 6.1 Nuoret ja heikko työmarkkinatilanne teemaan. Mukaan on sovittu Sysmä, Hartola, Pertunmaa ja Joutsa. Koska kyseessä on kolmen maakunnan alueellinen hanke, on etukäteen oltava yhteyksissä vastuuhenkilöihin. Myös TE-toimistoon on oltu yhteydessä ja ELY:n kanssa on pidetty neuvottelu. Tukiprosentti olisi 50-80 % (yleisin on 75 %), mikä tarkoittaa hyvin maltillista kuntien omarahoitusosuutta. Hankkeella olisi 2 työntekijää, joista toinen painottaa työllisyydenhoitoa ja toinen elinkeinoneuvontaa ja yrityskontakteja. Hankkeen ydinajatus olisi ”pienien kuntien työvoimatoimisto”, missä työttömät ja yritykset yhdistetään paikallistuntemuksen ja oman toimintamallin avulla. Samalla varaudutaan vuonna 2019 toteutuvaan valtakunnalliseen uudistukseen. Osana hanketta on mahdollista uudelleen organisoida kuntien työllisyyden hoito ja tarkastella kaikkea työllisyyden hoitoon ja elinkeinoneuvontaan sekä yritysyhteistyöhön käytettävää rahoitusta kokonaisuutena.

c. Elinvoimatyö, tausta

Paikallistalouden kierrosta esitetään toteutettavaksi massiivinen kokonaisuus, missä paikallistalouden kierto olisi ”sateenvarjo” kaikille muille elinvoimahankkeille eri teemoista. **Paikallistalouden kierron** vahvistaminen tarkoittaa sitä, että kunnan, kuntalaisten, vapaa-ajan asukkaiden, yritysten ja yhdistysten liikevaihdosta / ostovoimasta mahdollisimman suuri osa jää paikallisiin palveluihin sekä tuotteisiin ja tämä synnyttää lisää työpaikkoja ja verotuloja. Maaseudun pienen väestöpohjan ostovoimalla kysymys on ennen kaikkea ulosvirtauksen estämisestä ja minimoimisesta. Ulkopuolinen ostovoima on suurempi, mutta myös vaikeammin haltuun otettava mahdollisuus, koska se on globaalia ja vähintään Etelä-Suomen laajuista.

Kasautuva kausaatio on tieteellinen termi sille, että asioiden kertaantuminen ruokkii joko positiivista tai negatiivista kierrettä. Jos jokin asia lähtee menemään huonoon suuntaan (kuten

asukasluku), muut tekijät alkavat ruokkia ilmiön jatkumista. Vastaavasti jos jokin asia menee hyvään suuntaan (asukasluku kasvaa), muut tekijät kuten asukasluvun kasvun aiheuttama ostovoiman ja palvelukysynnän kasvu ylläpitävät kehitystä samaan suuntaan. Kasautuva kausaatio ilmiönä aiheuttaa sen, että tiettyyn suuntaan lähtenyt kehitystä on vaikea pysäyttää ja siinä onnistuminen vaatii suuria muutoksia.

Kasautuva kausaatio

Kasautuvan kausaation teoria

Kasvun kierre

- ▶ **taloudellisten, sosiaalisten, poliittisten ja kulttuuristen** tekijöiden yhteenliittyminen hyvinä kehinä (virtuous circles)
- ▶ Uudet työpaikat
- ▶ Toiminnan laajentaminen
- ▶ Kehittäminen
- ▶ Mahdollisuuksien näkeminen
- ▶ Toiminta
- ▶ Vastuunkanto

Kurjistumisen kierre

- ▶ **taloudellisten, sosiaalisten, poliittisten ja kulttuuristen** tekijöiden yhteenliittyminen noidankehinä (vicious circles)
- ▶ Työpaikat katoavat
- ▶ Toiminnan alasajo
- ▶ Passiivisuus
- ▶ Uhkissa märehtiminen
- ▶ Tekemättömyys
- ▶ Syyttely

Onnistunut muutos ei tapahdu itsestään tai hallinnollisella päätöksellä. Muutos tehdään ja johdetaan. Kukaan yksittäinen henkilö ei kykene aikaansaamaan muutosta koko kunnan tasolla, mutta saamalla tarpeeksi moni ihminen käyttäytymään edes jonkin verran eri tavalla, syntyy merkittäviä vaikutuksia. Käyttäytymistavan muuttaminen on sosiaalipsykologiaa, joka vaatii koulutusta ja aktiivista vuorovaikutusta mahdollisimman monen toimijan ja kuntalaisen kanssa. Muutos syntyy tekemällä moni pieni asia toisin ja monistamalla tai jalkauttamalla uusi käyttäytymismalli. Muutosprosessin onnistuminen edellyttää johdon sitoutumista ja suunnan

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

näyttää, esimiesten ja vastuutahojen toimintaa sekä viestintää arjessa ja työyhteisöiltä sekä kuntalaisilta osallistumista.

Keskitetty koordinaatio on tärkeää ja elinvoimatyötä tulisi johtaa kunnan ylimmältä virka- ja poliittiselta taholta. Vastuuta ei voi ulkoistaa hankkeiden työntekijöille, hankkeet ovat ainoastaan lisäresurssi. Hankerahoitusta esitetään haettavaksi kaikilta mahdollisilta tahoilta. Yksittäisille hankkeille mm. rakennerahastot ovat hyviä, mutta sateenvarjohankkeen tai kokonaiskoordinaation rahoitus on vaikeampaa ja se pitänee toteuttaa suoraan kuntien budjetista. Yksi mahdollisuus olisi ESR 7.1 yritysten tuottavuuden parantaminen ja toimintaedellytysten parantaminen. Maaseuturahasto, vähähiilisyyden ja uudet näkökulmat ovat myös mahdollisia, kuten AIKO alueelliset innovaatiot ja kokeilut (pieni 40 000 – 50 000 € hankekoko), teknologiakokeilut, työllisyys ja yrittäjyys teemat. Hartolassa ja Pertunmaalla käynnissä oleva AUTA-hanke ei synnytä päällekkäisyyttä elinvoimahankkeille.

32

Elinvoimatyön hanketeemoja voisivat olla:

- Vahva paikallistalous, uudet työpaikat paikallistalouteen
- Energiaratkaisut ja energiaomavaraisuus, ekoenergiaa paikallisesti
- Ruokaketju ja työllisyys
- Palvelutuotannon omavaraisuus
- Ostovoiman vahvistaminen
- Myönteinen muuttoliike ja muuttajiin suhtautuminen
- Lähiruoan sesonkituotteet ja uudenlainen toriajattelu
- Uudenlaiset kunnan nettisivut → kunnan sivuista kuntayhteisön sivuihin → linkitetään paikallistalouden kiertoon
- Julkisten palvelujen tuottavuuden parantaminen ja työllisyysvaikutukset paikallistalouteen, apuna voidaan käyttää oppilaitosyhteistyötä

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT - ESISELVITYSHANKE LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

- Vapaa-ajan asukkaiden hyödyntäminen kuntien ja elinvoiman kehittämisessä
- Eri tavalla toimimisesta vahvuus 1) tehdään eri tavalla 2) tehdään oikeita asioita 3) tehdään kustannustehokkaasti

33

Yhteinen tekijä maaseutukuntien elinvoima-ajattelulle eri teemoissa on se, että seuraamalla keskuskaupungin tai kehyskuntien toimintatapoja, ei syrjäisemmällä sijainnilla voi menestyä. Elinvoimatyötä on tehtävä maaseutukuntien näkökulmasta omien tarpeiden ja toimintaympäristön kautta. Mukaan tämän tyyppiseen hankekokonaisuuteen soveltuisivat maakuntien reunoilla sijaitsevat kunnat, joilla on yhteinen intressi puolustaa omia palvelujaan ja työpaikkojaan. Tällaisia kuntia sopivalla maantieteellä olisivat mm. Hartola, Pertunmaa, Joutsa, Sysmä, Luhanka, Mäntyharju, Padasjoki ja Kuhmoinen. Elinvoimatyöhön tulee panostaa voimakkaasti mukaan lähtevien kuntien määrästä tai kokoonpanosta riippumatta. Kilpailu on kovaa Etelä-Suomessa, joten onnistuakseen on erotuttava isosti. Näpertämistä ei kannata edes aloittaa. Toimenpiteitä on tehtävä myös hankkeiden ulkopuolella, eikä toteutusta saa jättää muiden kuntien tapauskohtaisen mukaan lähdön tai hyväntahtoisuuden varaan. Tarvitaan ns. muutosagentteja (henkilöitä, joilla vaikutusvaltaa), jotka vaikuttavat asenteisiin.

Suomen Kuvalehti listasi Suomen 298 kunnasta 57 kaatuviksi kunniksi artikkelissa, missä hallintotieteiden tohtori Eero Laesterä arvioi lehdelle kuntien elinvoimaisuutta väestömuutosten tunnuslukujen perusteella. Näihin ”kaatuviin kuntiin” sisältyvät kaikki tämän esiselvityshankkeen kunnat Asikkalaa lukuun ottamatta. Näissä kunnissa kuntalaisten peruspalvelut olisivat lehden väitteiden mukaan vaarassa. Vaikka tulkinta onkin virheellinen, mielikuvalla on merkitystä ja leimautuminen kaatuvaksi kunnaksi edellyttää entistä enemmän toimenpiteitä tulevaisuuden uskon vahvistamiseksi. Tällainen virheellinen uutisointi haittaa myönteistä kuntakuvaa ja vaikeuttaa muuttajien houkuttelua. Taustalla on myös se virheellinen ideologinen näkemys, että keskittyminen on luonnon laki, johon ei voi vaikuttaa. Suomi on Euroopan kärkimaita asumistuen

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT - ESISELVITYSHANKE LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

saajien määrässä ja tuet kohdistuvat korostetusti isoille kaupunkiseuduille ja erityisesti pääkaupunkiseudulle. Nykyinen keskittyminen on tosiasiallisesti verorahoilla rahoitettua ja poikkeaa niistä maista, missä asumistuki ei ole käytössä. Jos Suomessa maksettaisiin yksi kansalaispalkka asuinpaikasta riippumatta ilman jaottelua työttömyysturvaan, asumistukeen ja toimeentulotukeen, nykyinen keskittymiskehitys muuttuisi ja maaseudulla asuminen olisi myös taloudellisesti kannattava ratkaisu elämänlaatutekijöiden lisäksi.

Esiselvityshankkeen kaikissa teemoissa mukana olevissa kunnissa asukasluku on laskenut vuodesta 2010 vuoteen 2015 välillä Sysmässä 6,2 % (4 305 - 4 038), Pertunmaalla 6,2 % (1936 - 1816) ja Hartolassa huimat 11,3 % (3 353 - 2 973), mikä on Suomen neljänneksi suurin prosentuaalinen pudotus (kärkeä pitää Kivijärvi Keski-Suomesta 12,0 %). Heikoin huoltosuhte tässä esiselvityshankkeessa mukana olevista kunnista on Sysmällä 90 lasta ja eläkeikäistä 100 työikäistä kohden. Huoltosuhte on kansallisella tasolla ongelma, mutta ei automaattisesti kuntatasolla, koska eläke on tuloa mikä menee kulutukseen, eikä eläkeläisille tarvitse löytää työpaikkaa. Muuttoliiketutkija Timo Aro yleistää väestön vähenemisen, kunnan pienen asukasluvun, syrjäisyyden ja haastavan huoltosuhteen automaattisesti niin heikkoon elinvoimaan, ettei kunnalla ole jatkossa selviytymisen edellytyksiä. Tämä ei pidä paikkaansa, vaan asukasluvultaan hyvinkin pieni kunta voi olla taloudellisesti vakaa ja menestyä erikoistumalla. Esimerkiksi Manner-Suomen pienin kunta Luhanka (761 asukasta), vahvuuksina tuulivoima ja vapaa-ajan asukkaat, pärjää taloudellisesti hyvin (veroprosentti 18,5 %). Suomesta löytyy jo tällä hetkellä joitakin pieniä kuntia (matkailu, kaivokset, Lappi), jotka ovat onnistuneet kääntämään asukaslukukehityksen positiiviseksi, joten mahdotonta se ei ole, mutta vaatii isoja, tavanomaisesta poikkeavia, toimenpiteitä.

Kilpailuetua maaseutukunnille voidaan saada aikaan mm. seuraavista tekijöistä:

- Infrastruktuuri tukee asumista, yrittämistä ja kuluttamista
- Toimitilatarjonta ja -hintaa

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT - ESISELVITYSHANKE LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

- Tuottavuus, kustannukset ja kilpailukyky
- Maankäyttö ja kaavoitus tukevat yrittäjyyttä ja kasvua
- Vapaa-ajan asukkaat ja verkostot
- Klusterit
- Kunnan henki
- Yrittäjähenkisyys
- Perinteistä tehdään myytäviä tuotteita
- Markkinarakoihin iskeminen
- Elämän laatu
- Kulttuuri- ja liikuntatarjonta
- Avoimuus

35

Kunnalla on vertovastuu myös niissä asioissa, jotka eivät ole sen suorassa päätösvallassa. Kunta voi verkottua vapaa-ajan asukkaiden, yrittäjien, yhdistysten ja muiden maaseutukuntien kanssa. Asiantuntemusta voidaan ostaa ja käyttää hankkeita sekä vaikuttavuusinvestointeja rahoitusinstrumentteina.

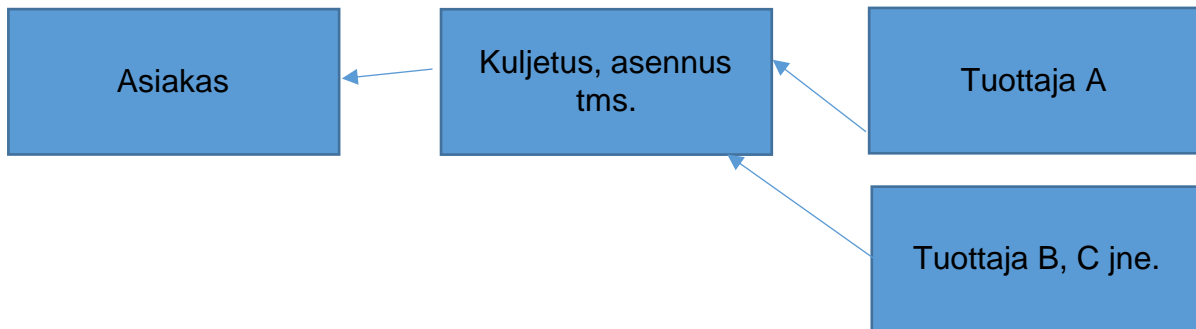
Ekoenergiaratkaisuja voisivat olla ainakin bioenergia (kaasu, hake, lanta, olki, muu biomassa), mutta aurinko ja tuuli vain, jos valmistusta tapahtuu paikkakunnalla. Toteutus voisi olla esim. vaikuttavuusinvestointina tai paikallisten omistamana osakeyhtiönä. Nykyinen energiaan menevä rahaliikenne voidaan kartoittaa ja laskea resurssien uudelleensuuntaamisen vaikutukset. Julkisten ja paikallisten yritysten investointien ehdoksi asetetaan yritystoiminnan sijoittaminen paikkakunnalle, millä luodaan win-win asetelma.

Palvelutarjonnan lisäämiseksi voidaan selvittää, mitä vapaa-ajan asukkaat kaipaavat ja yhdistää heidän kysyntänsä paikallisten yritysten tarjontaan. Asiakkaan ei tarvitse nähdä tuottajaa yrittäjien tehdessä yhteistyötä, jossa asiakas tilaa kokonaispaketin. Kyselyn voi toteuttaa pienellä työllä

Google Docsilla. Kunnan, yritysten ja yhdistysten yhteistyöllä päästään win-win asetelmaan, missä lopputulos on enemmän kuin osiensa summa.

Palvelujen yhdistäminen

36

Rahan kierto paikallistaloudessa

Sisäinen

- ▶ Vakituiset asukkaat
- ▶ Kunta
- ▶ Yritykset
- ▶ Maaseudulla ja pienellä väestöpohjalla rajalliset mahdollisuudet lisätä merkittävästi sisäistä rahan kiertoa
- ▶ Ulosvuodon estäminen tärkeämpää (tarjontaa oltava)

Ulkoinen

- ▶ Vapaa-ajan asukkaat
- ▶ Turistit
- ▶ Vienti (palvelut ja tuotteet) – kaikki kunnan ulkopuolelle menevä on vientiä
- ▶ Rajattomat mahdollisuudet, koska ulkoinen raha on globaalia
- ▶ **Ulkoisille asiakkaille tarjottavat palvelut ovat myös paikallisten käytössä**

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT - ESISELVITYSHANKE LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

Väestöpohja, mikä eri palveluissa vaaditaan, vaihtelee merkittävästi. Täten ei ole olemassa yhtä kriittistä väestörajaa, jonka jälkeen kunnan elinvoima on liian heikko. Yleissääntönä pätee kuitenkin, että mitä enemmän asukkaita, sitä monipuolisemmat lähipalvelut voi säilyttää. Palvelutarjontaan vaikuttaa vakituisten asukkaiden määrän lisäksi vapaa-ajan asukkaiden, ohikulkuliikenteen ja turistien tuoma ostovoima. **Mitä suurempi ulkopuolinen ostovoima, sitä pienemmällä paikallisen väestön määrällä voidaan ylläpitää palveluja.**

37

Ongelmana on se, että paikallinen asukas voi kokea nykytilanteen hyväksi ja riittäväksi ilman, että näkee seuraukset, joita väestön väheneminen aiheuttaa. Yrittäjä sen sijaan kokee käytännössä väen vähenemisen pienenevänä liikevaihtona ja kannattavuuden painuessa liian alas, toiminta lopetetaan. Yrittäjämönteisyydellä on iso merkitys kunnan elinvoimalle, koska kunta johon sijoittuu uusia yrittäjiä, menestyy ja samalla syntyy uusia työpaikkoja. Primääri syy kasvulle tai kurjistumiselle on työpaikat ja opiskelupaikat, mutta tämä pätee aluetasolla, ei kuntarajoina, koska pendelöinti on mahdollista. Kipuraja laajalle pendelöinnille näyttää pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta olevan n. 40 kilometrissä ja on muistettava, että pendelöintiä tapahtuu molempiin suuntiin. Muut tekijät kuin työ- ja opiskelupaikat ovat sekondäärisiä syitä. Primäärisyy ratkaisee, mille alueelle asetetaan ja sekondääriset syyt, mille paikkakunnalle. Koska maakunnan reuna-alueilla sijaitsevat maaseutukunnat ovat liian etäällä keskuskaupungeista voidakseen kilpailla päivittäin keskuskaupunkiin pendelöivistä asukkaita, täytyy olla työpaikkoja omasta takaa. Alle olevasta taulukosta näkee, että maaseutukunnan asukashankinta on haasteellisinta, koska samaan aikaan vaaditaan sekä primäärit että sekondääriset syyt paikkakunnalle muuttoon. Tästä johtopäätöksenä voi todeta, että aktiivisen elinkeinopolitiikan merkitys (tai sen puuttumisen merkitys) on suurin maaseutukunnissa.

Tilastollisesti alle 5 000 asukkaan kuntien, jotka sijaitsevat yli 50 kilometrin päässä suuresta kaupungista (pl. Uusimaa) asukaslukuun vaikuttaa positiivisesti Lappi, matkailu, kaivokset, voimalaitokset, aktiivinen elinkeinopolitiikka ja lähipalvelujen säilyttäminen. Näistä

esiselvityshankkeen alueen kunnille mahdollisia ovat matkailu, aktiivinen elinkeinopolitiikka ja lähipalvelujen säilyttäminen. Vastaavasti negatiivisesti vaikuttaa kapea elinkeinorakenne, julkisten palvelujen poistuminen, passiivisuus, elämän sisällön puuttuminen asukkailta ja kielteinen suhtautuminen muuttajiin / ulkopuolisiin.

Väestön sijoittumisen syyt ja perusteet

<p>Keskuskaupunki</p> <p>Primäärit syyt</p> <ul style="list-style-type: none">- työpaikat- opiskelupaikat	<p>Kehyskunta</p> <p>Sekondääriset syyt</p> <ul style="list-style-type: none">- elämän laatu- töissä kaupungissa	<p>Maaseutukunta</p> <p>Primäärit syyt</p> <p>Sekondääriset syyt</p>
--	---	--

Alla on taustaa ja perusteluita, miksi elinvoimatyö tulisi ottaa sekä kuntien seuraavan valtuustokauden strategian kärjeksi että hankkeista sitä niin voimakkaasti kuin mahdollista:

Kasautuvassa kausaatiossa kaikki vaikuttaa kaikkeen. Ei riitä, että jokin tietty osa-alue on todella hyvin, kuten Sysmässä talous, Hartolassa työpaikkaomavaraisuus ja Pertunmaalla Kuortti.

Elinvoima ja väestökehitys riippuvat kokonaisuudesta ja heikoimmasta lenkistä. Kasvun kierre edellyttää, että **taloudelliset, sosiaaliset, poliittiset ja kulttuuriset tekijät** ovat yhtä aikaa kunnossa ja synnyttävät imun paikkakunnalle. Yhden tekijän toimimattomuus voi kaataa muuten hyvän kokonaisuuden. Jos henkinen ilmapiiri on sellainen, ettei uskota omiin mahdollisuuksiin tai haluta ulkopuolisia muuttajia paikkakunnalle, ovat muut tehtävät toimenpiteet jo lähtökohtaisesti tuomittuja lässähtämään. Tahtotila onkin ensimmäinen asia, joka on saatava kuntoon.

Perinteisten elinvoimatekijöiden, kuten työpaikkojen, opiskelupaikkojen, veroasteen ja julkisten palvelujen lisäksi ihmisten paikkakunnalle sijoittumispäätöksiin vaikuttaa yksityiset palvelut, harrastemahdollisuudet, ilmapiiri, etäisyys aikana ja mielikuvana, asuntotarjonta ja hintataso.

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT - ESISELVITYSHANKE LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

Lisäksi muita vaikuttavia tekijöitä voivat olla esim. joukkoliikenteen hinta, kauppojen hintataso, entisestä asunnosta eroon pääseminen, sosiaaliset suhteet ja monet piilossa olevat tekijät, joita ei edes saa selville kysymättä henkilöltä itseltään.

Maaseutukunnan toimintaympäristössä on virhe ajatella, että kunta hoitaa omat palvelunsa ja yritykset ja yhdistykset oman leiviskänsä. Kunnan rooli on ensiarvoisen tärkeä elinvoiman aikaansaamiseksi ja ylläpitämiseksi. Itse asiassa kunnan oman elinvoimatyön merkitys maaseudulla on suurempi kuin kaupungeissa, missä on monia muitakin instituutioita ja toimijoita kunnan lisäksi, jotka vastaavat kehittämisestä, kuten oppilaitokset, suuryritykset ja valtiolliset toimijat.

Liiallinen varovaisuus johtaa mahdollisuuksien sivuuttamiseen. On parempi saada viidestä yrityksestä neljä onnistumista ja yksi epäonnistuminen kuin jättää kaikki viisi toimenpidettä tekemättä, koska osa voi epäonnistua. 20 % virhemarginaali on täysin hyväksyttävä kuntien riskienhallinnassa, kun puhutaan elinvoimatoimenpiteistä, ei kenenkään terveyteen ja hyvinvointiin liittyvistä asioista.

Asuntopolitiikkaa aliarvioidaan usein maaseutukunnissa, koska asukasluku vähenee ja ajatellaan, että vapaita asuntoja on tällöin tarpeeksi. Kuitenkin osa potentiaalisista muuttajista menetetään, jos ei ole **jatkuvaa asuntotarjontaa kaiken tyyppisissä asumismuodoissa**. Lähtökohdan tulisi olla se, että jos täyttöaste on yli 92 % missä tahansa asumismuodossa (kerrostalo, rivitalo, omakotitalo, vuokra-asuminen, omistusasuminen, omistusoikeusasuminen) tulisi kapasiteettia lisätä. Asukasluvun aleneminen ei tarkoita, että jokaiselle potentiaaliselle muuttajalle on tarjolla automaattisesti hänen toiveidensa mukainen asumismahdollisuus. Uutena trendinä, mikä maaseutukunnissa pitää ottaa vakavasti on se, että omakotitaloista halutaan luopua aiempaa nuorempina ja muuttaa kerrostaloon tai rivitaloon lähelle palveluja. Omakotitalojen myynti ja uusien rakentaminen on alentunut merkittävästi muiden asumismuotojen kasvattaessa

suosiotaan. Jos tähän trendiin ei pystytä vastaamaan, kohdistuu myös varttuneiden, ei vain nuorten opiskelemaan lähtevien, muuttoliike kaupunkeihin. Asumismuotojen monipuolisuus on tärkeää asukasluvun kehityksen kannalta myös maaseutukunnan taajamassa. On muistettava, että vain rajatulla osalla Suomen väestöstä on taloudelliset edellytykset tai edes halua omistusomakotitaloon.

Ensimmäisen käynnistettävän elinvoimahankkeen sisältöön on ensiarvoisen tärkeää sisällyttää kyselyn tekeminen siitä, mitä ihmiset haluavat. Tämän avulla päätellään, mikä johtaa paikkakunnalta poismuuttoon ja voidaanko sitä ehkäistä, sekä mitkä asiat saisivat potentiaalisen muuttajan asettumaan paikkakunnalle. Näinkin isosta ja ratkaisevasta asiasta on olemassa hämmästyttävän vähän tutkimustietoa, koska nykyisiä asukkaita ja potentiaalisia muuttajia ei ole profiloitu. Jos yritys ei tiedä, kuka on potentiaalinen asiakas, otetaan ensin selvää ennen markkinoinnin kohdentamista. Jos kunta tekee vain yleismarkkinointia, ovat tulokset sen mukaiset eli vaatimattomat. Tulisi toteuttaa kyselyitä, jotta saadaan nykyiset asukkaat ja potentiaaliset muuttajat profiloitua. Kyselyiden kohderyhmiä olisivat A) Poismuuttaneet – poismuuton syy ja niiden korjaaminen B) Paikkakunnalla asuvat – mitä he haluavat ja epäkohtien korjaaminen sekä miten suhtautuvat uusiin muuttajiin C) Muualla asuvat – mikä saisi muuttamaan paikkakunnalle ja sen toteuttaminen sekä erityisesti kohderyhmän selvittäminen, keihin tulisi pyrkiä vaikuttamaan. Yksinkertaisia kyselyitä voi tehdä Google Docsin avulla, isompi profilointi vaatii ostopalveluja.

Se iso ero elinkeinopolitiikan ja elinvoimapolitiikan välillä

Elinkeinopolitiikkaan kuuluu:

- Yritysneuvonta
- Toimitilat
- Yritystontit
- Kehittämishankkeet

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

- Alueen markkinointi

Elinvoimapolitiikkaan, joka on huomioitava kaikessa kunnan toiminnassa, kuuluu lisäksi:

- Elinkeinopolitiikan instrumentit
- Hankinnat
- Avoin data
- Vetovoima ja maankäyttö
- Tapahtumat
- Palvelut ja kuntalaisten valinnat
- Joustava päätöksenteko

41

Keskinkertaisuudella ei saavuteta kovenevassa kilpailussa mitään. Pitää erottua edukseen. Tällä ei tarkoiteta mainoskampanjaa, jolla todellisuus vääristetään näyttämään liian hyvältä, vaan aitoja tuloksekkaita toimenpiteitä, jotka tekevät kunnasta houkuttelevan. Perinteiset tavat eivät riitä, niitä tekevät kaikki muutkin. Tässä muutama esimerkki siitä mitä jo tehdään:

- Mainoskyltti tien varteen, jossa lukee: rakenna omakotitalo tähän. Ei toimi! Maaseutukunnissa usein korostetaan liikaa omakotirakentamista paikkakunnalle sijoittumismuotona. Kannattaa kysyä, miksi joku laittaisi rahansa kiinni maaseudulle omistusasuntoon tietämättä aikooko jäädä pysyvästi paikkakunnalle? Vuokra-asuntotarjonnan on oltava niin runsasta ja kattavaa (myös omakotitaloja vuokralle), että paikkakuntaan voi tutustua ennen lopullista päätöstä rakentamisesta ja pysyvästä sijoittumisesta. Vain pienellä osalla väestöstä on taloudelliset mahdollisuudet omistusomakotitalorakentamiseen.

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

- Ilmaiset kannettavat lukio-opiskelijoille olivat tarjolla erään pakkoliitoskunnan viimeiseen päivään asti, mutta oppilaat eivät lisääntyneet. Opetuksen sisältö ja kokonaisuus ratkaisevat.
- Vauvarahaa maksetaan joissain kunnissa, mutta muu elämäntilanne määrittää viime kädessä paikkakunnalle sijoittumisen, kuten työ, harrastusmahdollisuudet, sosiaaliset suhteet, päivähoito ja koulut.

42

d. Elinvoimatyö, esitettävät toimenpiteet

Erottuakseen on tehtävä isosti. Esimerkkejä todella voimakkaasta erottumisesta:

- Lähes ilmainen joukkoliikenne kunnan asukkaille, käytännössä verovähennysraja 750 € vuodessa kannattaa periä omavastuuta.
- Täydellinen energiaomavaraisuus sähkön ja lämmön tuotannossa
- Luvataan työllistää kaikki kunnan pitkäaikaistyöttömät
- Luvataan kaikille yksi maksuton terveystyöryhmä viikossa
- Ilmoitetaan, että kaikki ovat tervetulleita, myös hipit, taiteilijat ja maahanmuuttajat (tähän kytketään joukkoliikenne, asuntopolitiikka ja yrityshankinta työvoiman kera)
- Kunta sitoutuu rakennuttamaan **aina** lisää asuntokapasiteettia, jos yhdessäkään asumismuodossa tai tyyppissä (laatu, hinta, monipuolisuus, vuokra, omistus) täyttöaste on yli 92 % → luodaan tarjonnan kautta mahdollisuus kysynnän kasvulle
- Annetaan kunnan tyhjiä tiloja hyvin edullisesti yrityksille, yhdistyksille ja taiteilijoille (tuovat turisteja) jotka sijoittuvat paikkakunnalle
- Toteutetaan vaikuttavuusinvestointeja, joilla luodaan elinvoimaa ja rahoittajat kokevat samalla mielekkyyttä

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

- Kunnan kaikki viranhaltijat sitoutuvat nopeaan ja ystävälliseen asiakaspalveluun sijoittuville yrityksille ja muuttajille, asiakaspalvelua voidaan benchmarkata
- Nopea yrityssijoitusprosessi, valmiit: kaavat, tontit, tilat → otetaan avosylin vastaan ja erotutaan muista
- Nopea asukashankintaprosessi, valmiit: kaavat, tontit, asunnot → otetaan avosylin vastaan ja erotutaan muista
- **Ohjataan kaikin mahdollisin keinoin ja täkyjen avulla paikallisten, vapaa-ajan asukkaiden, turistien, kunnan ja yritysten keskinäinen ostovoima kiertämään paikallistaloudessa**
- Tuetaan ja suositaan toimenpiteitä, jotka jättävät eniten rahaa paikallistalouteen, palvelusektorilla käytettyä 100 € kohti jää eniten paikallistalouteen.
- Profiloidaan kuntalaiset ja potentiaaliset muuttajat, lopetetaan yleismarkkinointi ja kohdennetaan jatkossa kaikki toimenpiteet profiloinnin mukaan
- Suomi on täynnä kesäkuntia → talven ja ympärivuotisuuden haltuunotto → pysyvät työpaikat = pysyvät asukkaat
- Maaseutukuntien etukortti, jolla asukas saa etuja ostaessaan paikallisilta yrityksiltä (kuten S-ryhmä) ja käydessään esim. uimassa → paikallisen väestön terveys lisääntyy talouskannusteilla
- Luodaan yritysklustereita ja vientityöpaikkoja, jotta ei olla riippuvaisia pelkästään paikallisesta ostovoimasta
- Lisää kilpailua = lisää työpaikkoja, jos olemassa olevat yrittäjät eivät laajenna toimintaansa vastaamaan kysyntää
- Houkutellaan ja koulutetaan aktiivisesti nuoria yrittäjiä maaseudulle

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

- Rakennetaan voimakkaiden matkailupanostusten ja matkailumarkkinoinnin avulla lisää palvelutarjontaa (työpaikkoja) kuntaan niin, että samat palvelut tukevat myös vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden toiveita
- Ympärivuotinen vapaa-ajan asuminen ja vaparit vakituiseksi
- Lapsiperheille kotihoidon kuntalaisä ja / tai ilmainen päivähoito, rajahyöty laskettava tai määräaikainen kokeilu
- Palvelujen varaaminen netistä / paikallinen verkkokauppa
- Vipurahoitusta kunnan yhtiön yms. kautta
- Ruokaketjua paikalliseksi
- Ketjuista riippumattomien yrittäjien / toimijoiden houkuttelu
- Rakentamisesta klusteri
- Houkutellaan uusia yrittäjiä paikkakunnalle ja varmistetaan eläköitymisiin laaja jatkuvuus → suuri uhka, jos ei reagoita
- Kunta takaa, että aina on vapaata halli- ja toimitilaa mahdollistaen jatkuvan markkinoinnin yrityksille
- Yhteiset työntekijät yhdistyksille, yrityksille ja kunnille mm. talousosaaminen, hankeosaaminen, tekijät
- Yrittäjien ja kunnan kohtaamisen tasapuolisuus, kj + elinkeinoasiamies yrittäjäyhdistyksen kokouksiin, muut yritykset
- Kysytään mitä kuntalaiset haluavat ja tehdään se, mutta kustannustehokkaasti
- Kysytään, mikä saisi muuttamaan paikkakunnalle ja tehdään se, mutta kustannustehokkaasti

Näistä kaikista tulisi valita vaikuttavimmat sekä taloudellisesti mahdolliset ja aloittaa niistä.

Paikallisten yrittäjien liikevaihdon kasvattamisen keinoja

Paikallisten yrittäjien liikevaihdon kasvu

45

Asiakaskäyttäytyminen

- ▶ Kunta ostaa paikallista (ESIMERKKI)
- ▶ Vakituiset ostavat paikallista
- ▶ Vapaa-ajan asukkaat ostavat paikallista
- ▶ Yrittäjät / yhdistykset ostavat toisiltaan ja muodostavat klustereita
- ▶ Paikallisuudesta tehdään hyve ja normaali toimintatapa (ESIMERKKI – julkiset ym.)

Palvelutuottajan toiminta

- ▶ Kattava palveluvalikoima, palvelualltius ja yhteistyö
- ▶ **Tarjonta**, nopea saatavuus
- ▶ Kilpailukykyinen hinta tai laatu (kohderyhmän mukaan)
- ▶ Tieto asiakkaille palvelutarjonnasta
- ▶ Täkyjä ja tarjouksia
- ▶ Myyntiä ulkopuolelle (internet)

Liikevaihtovaatimus uusille työpaikoille

Paljonko uusia työpaikkoja?

Palvelusektori

- ▶ Yksi työpaikka per n. 50 000 € liikevaihto
- ▶ 1 000 000 € enemmän paikallistalouteen on 20 työpaikkaa
- ▶ 10 000 000 € enemmän paikallistalouteen on 200 työpaikkaa
- ▶ Puolet asukkaista työelämän ulkopuolella → 200 työpaikkaa on 400 asukasta!
- ▶ Kasautuva kausaatio → **enemmän asukkaita on enemmän palvelukysyntää!**

Tuotantosektori

- ▶ Tuotantopuolella liikevaihtovaatimus paljon isompi per uusi työpaikka
- ▶ Pohjauduttava vientiin
- ▶ Kunta vipurahoittajana ja paikalliset yritykset/kuntalaiset (bondit ym.) osakkaina → uusia yrityksiä ja tuotteita (riskirahoitus)
- ▶ Kunta voi käyttää yrityksen palveluja, jos tuotanto kunnan alueella
- ▶ Vipurahoitus 10 % 1M € = 10M € investoinnit

On tieteellisesti todistettu, että organisaatio pystyy sitä parempaan suoritukseen, mitä enemmän siltä vaaditaan, edellyttäen että tavoitteisiin on sitouduttu. Korkeaa tavoitetasoa ei pidä pelätä vaan nähdä se mahdollisuutena. Tärkeää on hyvä johtaminen, missä kaikki saadaan ymmärtämään, että puoleen väliin vaativassa tavoitteessa pääseminen on parempi suoritus kuin vaatimattoman tavoitteen täydellinen saavuttaminen. Vaativa tuloksiin pystyvä johtaminen edellyttää sitouttamista ja sitoutumista. Hyvässä johtamisessa pystytään menemään mukavuusalueen ulkopuolelle ja tekemään tulosta.

Elinvoimatyö esitetään otettavaksi esiselvityshankkeessa mukana olevien kuntien keihäänkärjeksi uudelle valtuustokaudelle. Tarvitaan useita samaan suuntaan kulkevia elinvoimahankkeita eri teemoista. **Sateenvarjohankkeena olisi paikallistalouden kierto**, mihin kaikki muu linkittyy ja tarkoituksena on **pysäyttää kurjistumisen kehä ja muuttaa se kasvun kierteeksi**. Vain harvat maaseutukunnat Euroopassa ja Suomessa ovat pystyneet siihen, joten haastava tavoite tähtää tosiasiallisesti maaseutukuntien parhaan 1 % joukkoon pääsemiseen. Panostusten tulisi olla isoja, niin isoja mihin hankerahoja saa ja minkä kuntien talous ja tahtotila mahdollistavat.

Elinvoimainen paikkakunta generoi uusia työpaikkoja poistuvia enemmän

Rakennemuutos on nopeaa → työpaikkoja poistuu ja syntyy

Ihmiset muuttavat työpaikkojen perässä ja työpaikat ihmisten perässä

Houkuttelee investointeja = työpaikkoja, ihmisiä → elinvoimaa

Hyvät palvelut ja viihtyisä ympäristö sitouttavat paikkakunnalle ja tuovat uusia asukaita = ihmiset perustavat ja houkuttavat yrityksiä paikkakunnalle → elinvoimaa

e. Muut toimenpiteet

Joukkoliikenteen osalta muiksi kuin hankkeen kautta toteutettaviksi toimenpiteiksi esitetään selvitystä ja kyselyä siitä, mitä kaikkia henkilö- ja tavaraliikenteen kuljetuksia tällä hetkellä on ja mitä tarpeita asiakkailta on. Tätä tietoa voisi käyttää kuljetusten optimoinnissa ja palvelutarjonnan parantamiseen. Tavara- ja henkilöliikenteen yhdistäminen (lääkkeet, kirjat, ruokakassit, ruokapalvelu, ym.) on yksi potentiaalinen keino lisätä maaseudun kuljetuspalvelujen kannattavuutta.

47

Taksien tulevaisuus valtakunnallisen liikennekaaren jälkeen on haastava. Jatkossa osa-aikataksit ovat mahdollisia nykyisestä sääntelystä luovuttaessa ja päivystyksen lakatessa. KELA kilpailuttaa jatkossa kuljetukset ja tähän paikallisten taksien on kyettävä vastaamaan. Lyhyet syöttökyydit kotoa linja-autopysäkillä ovat yksi paikallisten taksien mahdollisuus, mihin tulemiseen ulkopuolisilla toimijoilla ei ole kannusteita.

Monia muita hankemahdollisuuksia nousi esille, mutta rajallisista resursseista johtuen moni ajatus siirrettiin toteutettavaksi mahdollisesti myöhemmin. Yhtenä kiinnostavana ideana esille nousi digitaalisen ekosysteemin rakentaminen Vuorenkylään Hartolaan hyödyntäen nykyisiä sähköisiä järjestelmiä. Mallin voisi monistaa myös muualle esiselvityshankkeen kuntiin. Tämän tyyppinen hanke edellyttäisi runsasta tietoteknistä osaamista ja spesifin luonteensa vuoksi se on jätetty tässä esiselvityksessä, tehdään mahdollisesti myöhemmin kategoriaan. Samoin dronet (lennokit) tavarakuljetuksissa haja-asutusalueella voisi olla tulevaisuuden hankeaiho. Myös perinnekylä voisi olla tuote, jossa jokin kylä erikoistuisi menneen ajan teemaan.

Ikääntyneet talkoolaiset eivät enää jaksa ja uusia on vaikea saada. Vapaaehtoistyöhön sitoudutaan nykyisin lyhyinä pätkinä, ei pysyvästi ja vastuuta ottaen. Ratkaisun saaminen muuttuneeseen tilanteeseen edellyttää tulonmuodostusta, jolla korvataan talkootyön vähentymistä. Toiminnan

kate muuttuu merkitseväksi myös yhdistystoiminnassa. Yhdistystoiminnan rooli voisi olla kuntaa ja palveluita tukeva, mutta tämä hämärtää samalla rajaa yrityksen ja yhdistyksen välillä. Rajapinnat vaativat tasapainottelua.

f. Havainnot ja suositukset

48

Yhtä tärkeää kuin edistää elinvoimaa, on myös poistaa elinvoimaa nakertavia tekijöitä

- Samojen raiteiden jatkaminen
- Ihmisryhmien ulkopuolelle jättäminen
- Puhditon ja välttelevä ote
- Varovaisuus ja ongelmien välttely
- Vääriin asioihin kiinnittyvä huomio
- Yhteisen näkemyksen puute
- Riitaisa toimintakulttuuri
- Sementoidut käytännöt

Elinvoimaa nakertavien tekijöiden poistaminen on elinvoiman edistämistä

Väestön alenema on maaseutukunnan suurin elinvoimahaaste, talous voidaan aina sopeuttaa, vaikka kuinka pienellä väestöpohjalla (Luhanka). Ainoa keino kompensoida väestön alenemaa on ulkopuolisen rahavirran lisääminen (vapaa-ajan asukkaat, ohikulkuliikenne, turistit, vienti).

Sisäiset ja ulkoiset rahavirrat yhdessä määrittelevät paikkakunnan palvelujen määrän ja laadun, koska yksityiset yritykset harjoittavat vain kannattavaa yritystoimintaa ja kunnalliset palvelut ovat riippuvaisia kertyvistä vero- ja maksutuotoista sekä valtionosuuksista.

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

Elinvoima voidaan määrittää monella tavalla. Tässä selvityksessä elinvoimalla tarkoitettiin kuntaa, jossa:

- a) ihmiset haluavat asua = asukasluokekehitys / muuttoliike
- b) on vakituisen väestön määrään nähden laajat yksityiset ja julkiset palvelut
- c) kuntalaisilla on hyvä olla

Muita määritelmiä voi myös käyttää, mutta jos kysytään kuntalaisilta itseltään, mitä halutaan, ovatko ne muita kuin kohdat a-c?

Kunnat, jotka kykenevät parhaiten uudistumaan ja tarttumaan megamuutokseen pärjäävät:

- a) Innostava elinvoimakunta – ei selityksiä vaan tekoja
- b) Ratkaisut etsivä kunta – pärjää, mutta tulkitsee kunnan roolin vain palvelutuotannoksi
- c) Laiska kunta – mennään sieltä, missä aita on matalin
- d) Lannistunut kunta – kuntaliitosta odotellessa

Mikä kunta ei halua olla innostava elinvoimakunta? Mutta siihen pääseminen vaatii tekoja!

TOP 3 suositukset toimenpiteiksi

SUOSITUKSET KURJISTUMISEN KIERTEEN PYSÄYTTÄMISEEN

- ▶ **Uuteen kuntastrategiaan elinvoimatyö kärjeksi**
- ▶ Asukasluvun alenema pysäytettävä / hidastettava "mihin hintaan tahansa" (rajahyöty)
- ▶ Tärkeimmiksi painopisteiksi
- ▶ 1) Paikallistalouden kierto
- ▶ 2) Matkailu (+ vapaa-ajan asukkaat)
- ▶ 3) Eläkeläiset (syy – seuraus lapsiperheet!)
- ▶ Näihin kytkettävä asuntopolitiikka, joukkoliikenne ja harrastemahdollisuudet ym., jotta motiivi ja mahdollisuus asettua paikkakunnalle
- ▶ **Kaikki vaikuttaa kaikkeen**

50

Käytännön toimenpide-ehdotuksia

Miten käytännössä tehdään

Hankkeet esim.

- ▶ Paikallistaloudesta "sateenvarjohanke"
- ▶ Energiatalous / ruokaketjun paikallisuus
- ▶ Talven haltuunotto matkailussa
- ▶ Ympärivuotisuus ja työpaikat
- ▶ Työhyvinvointi ja tuottavuus
- ▶ Maaseutukuntien oma työvoimatoimisto
- ▶ Joukkoliikenteen edelläkävijä (kannattaa ja voi asua maalla ilman omaa autoa)
- ▶ Etukortti ja muita täkyjä → ylivertaisuus

Muut toimenpiteet esim.

- ▶ Vipurahoitus + tyhjiin kiinteistöihin edullisella vuokralla yrityksiä ja taiteilijoita
- ▶ Asennemuokkaus ja esimerkin voima
- ▶ Tuotteistetaan perinteet ja turismi
- ▶ Profilointi (kuntalaiset ja potentiaaliset muuttajat)
- ▶ Asuntotarjonnan lisääminen (monipuol.)
- ▶ Kaikki työpaikat ja toiminnot paikallisiksi

Vaihtoehtoja jatkotoimenpiteistä esiselvityshankkeen jälkeen

1) Ei tehdä mitään

- Maaseutukunnan talous saadaan pidettyä tasapainossa sopeuttamalla menoja sitä mukaa kun väki vähenee → seurauksena Luhanka-kehitys, jossa talous kunnossa ja alhainen veroaste, mutta ei nykyisen kaltaisia kattavia lähipalveluja
- Tällä ei saada säilytettyä nykyisiä julkisia eikä yksityisiä palveluja, ei myöskään työpaikkoja
- Uusia työpaikkoja on vaikea saada ja eläköityneiden tilalle ei löydy uusia yrittäjiä
- Kyllä tälläkin pärjää, mutta miksi tyytyä tähän? Miksi asettaa rima matalalle, jos pystyy parempaan?

2) Tehdään joku yksittäinen toimenpide

- Mikään yksittäinen toimenpide, vaikka kuinka hyvä, ei riitä muuttamaan kehitystä, koska kaikki vaikuttaa kaikkeen: taloudelliset, poliittiset, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät
- Yksittäisellä toimenpiteellä saadaan imagovoitto, kun selvityksen perusteella ryhdytään johonkin ja voidaan osoittaa puuhakkuutta, mutta lopputulos tulee olemaan hyvin pitkälle sama kuin vaihtoehdossa 1

3) Ryhdytään oikeasti töihin kehityskulun muuttamiseksi ja näytetään mallia muille

- Taloudelliset panostukset runsaita, mutta vähemmän kuin mitä asukasluvun alenema tiputtaa valtiosuosuuksia ja verotuloja → rajahyöty, mitä kannattaa ja mitä ei kannata tehdä
- Toimenpiteitä on tehtävä laajalla skaalalla, koska kaikki vaikuttaa kaikkeen: taloudelliset, poliittiset, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät
- Asukasluvun alenemisen vaikutuksena kiinteistöjen arvo alenee, palvelut vähenevät, veroaste nousee, jos ei leikata, yritykset lopettavat tai siirtyvät muualle. Tavallinen kuntalainen hyötyy siitä, että asukasluvun vähentyminen edes hidastuu. Yrittäjän, kunnan ja kuntalaisten, siinä missä vapaa-ajan asukkaiden intressit yhdistyvät.

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT - ESISELVITYSHANKE LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

Jos todella ryhdytään toimiin, vaatii se seuraavaa

Perustettava elinvoimatyön ohjausryhmä, joka kokoontuu kerran kuukaudessa (10*/v, kesätauko). Ylikunnallinen ryhmä voisi kokoontua esim. 4 kertaa vuodessa.

Ohjausryhmässä, nimeksi esimerkiksi elinvoimatyöryhmä, oltava kunnanjohtaja, hallituksen puheenjohtaja, valtuuston puheenjohtaja ja yrittäjäyhdistyksen puheenjohtaja, muu kokoonpano voi olla joustava ja paikkakunnan olosuhteet huomioiva. Muut päällekkäiset kokoonpanot voi ajankäytön optimoimiseksi yhdistää (mm. vapaa-ajan asukkaat, elinkeinotyöryhmä, yhdistystoimijat), että saman pöydän ääreen saadaan kaikki ratkaisevat voimat.

Joka kokouksessa on päätettävä laittaa liikkeelle yksi konkreettinen uusi elinvoimaan vaikuttava asia, joka tieteellisesti (matemaattiset laskelmat tai muu näyttö) ja todistetusti vaikuttaa positiivisesti, kaikki mutu-tiedon pohjalta esitettävät asiat hylättävä kylmästi. Kun joka vuosi laitetaan 10 uutta elinvoimaa parantavaa toimenpidettä liikkeelle ja kun ne alkavat kuukauden välein, se ei kuormita liikaa viranhaltijoita.

Ohjausryhmä voi olla usean maaseutukunnan yhteinen, jolloin kulutkin voidaan jakaa usean kunnan kesken, mutta se tarkoittaa sitä, että riittävän monessa asiassa on myös ryhdyttävä yhteisiin toimenpiteisiin, koska passiivinen yhteistyökumppani jarruttaa enemmän kuin hyödyttää, jolloin yksin saisi enemmän aikaan.

Ohjausryhmälle voidaan nimetä valmistelija/esittelijä, joka on mukana olevien organisaatioiden ulkopuolinen ns. vuokrajohtaja-mallilla. Vuokrajohtaja tuo sellaista osaamista ja panosta, mitä organisaatiolta itseltään ei löydy tai mihin kunnanjohtajan ajankäyttö ei riitä, keskittyen nimenomaan elinvoimatyöhön ilman kuntaorganisaation

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

muita ajankäytön tehottomuutta aiheuttavia velvoitteita ja on suoraan kunnanjohtajan työnjohdon alainen. Työaika voisi olla 20-60 % täydestä henkilötyövuodesta.

KÄYTÄNNÖN ETENEMINEN

Vapaa taloudellinen resurssi ohjataan elinvoiman kehittämiseen a) paikallistalouden kierto b) vipurahoitus, yritys-/yrittäjähankinta ja matkailu c) asukashankinta (eläkeläiset edellä, myös lapsiperheet) d) asuntotarjonta f) joukkoliikenne g) harrastemahdollisuudet. Alkuun kannattaa tehdä profilointi kuntalaisista ja potentiaalisista muuttajista, että toimenpiteet kohdistetaan oikein.

53

Ohjausryhmän tavoite on TIUKALLA JA YKSINKERTAISELLA MITTAROINNILLA saada käytettyyn euromäärään nähden mahdollisimman suuri vaikuttavuus **asukasluvun kehitykseen / muuttoliikkeeseen, työpaikkojen kehitykseen ja uusien yritysten/työpaikkojen syntyyn**. Yksinkertainen yleismittarointi voi sisältää: asukasluvun, työpaikkaomavaisuuden, uudet työpaikat ja yritykset sekä jatkajat ja lopettajat sekä Suomen Yrittäjien yrittäjäbarometrin. Toimenpidekohtaisia mittareita voivat olla kysely yrittäjien liikevaihdon kehityksestä, matkailijamäärästä ja kunkin valitun toimenpiteen kohdennetut mittarit. Tuloksia seurataan neljännesvuosittain ohjausryhmän kokouksissa ja tehdään nopeasti korjausliikkeitä, jos joku valittu toimenpide ei näytä toimivan suunnitellusti. Toimintatapa on yrittäjämäinen ja tulorientoitunut. Elinvoimatyöhön kannatta panostaa vain, jos sen hyödyt ovat suuremmat kuin siihen käytetyt panokset. Siksi toimenpiteiden hyötysuhde ja vaikuttavuus ovat tärkeitä.

Tulokset vaativat paljon resursseja, joten niissä asioissa, missä mahdollista olisi syytä edetä ylikunnallisesti. Lisäksi voi tehdä kuntakohtaisia toimenpiteitä. Euromääräinen lisäpanostus, erillinen budjettimomentti elinvoimatyölle (olemassa olevia panostuksia voi yhdistää siihen), pitäisi olla minimissään 200 000 € vuodessa, mielellään paljon enemmän

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

ja tarkoitus on monistaa tämä rahamäärä **hankkeilla** (esim. 75 % tuki on nelinkertainen resurssin), **vipurahoituksella**, asukaslukua tai työpaikkoja lisäävillä **lainoilla** (esim. kiinteistöissä 70 % vakuusarvo), uusia työpaikkoja synnyttävillä **investoinneilla** (esim. energiantuotanto ja uudet yritykset hiljaisena yhtiömiehenä) ja turvallisilla **sijoituksilla** (metsä, pellot ym.). On tarjottava lisäarvoa, jotta asukas muuttaa tai yritys sijoittuu kuntaan. Ylivertaisuuden rakentaminen tekee tuloksen.

54

Elinvoimatyöryhmä "sateenvarjo"

Poliittinen-/virkajohto, vapaa-ajan asukkaat, yrittäjät, yhdistykset
= Sitoutuneet ja tekevät

Budjetti 200 000 € +++ vuodessa

Ulkopuolinen esittelijä/valmistelija "vuokrajohtaja"

1 asia per kokous / kuukausi → täytäntöön

Ylikunnallinen koordinaatio 4*vuosi (yhteiset / kuntakohtaiset)
seuranta ¼ vuosi + korjaustoimet

Paikallistalouden kierto

- liikevaihdon ja
- työpaikkojen lisääminen

Asukashankinta

- eläkeläiset
- perheet

Yrityshankinta

- matkailu
- ikääntyneet
- nuoret yrittäjät

Ennakkoluuloista ja vaatimattomuudesta on päästävä eroon!

Luokaa tarina kunnallenne, mitä Hartola, Pertunmaa tai Sysmä ovat vuonna 2030 ja tehkään sen jälkeen KAIKKENNE, että tarina muuttuu todeksi

Tarinamuotoon puettu kuvaus siitä, kuinka nykyhetkestä päästään tavoiteltuun tilaan:

Mitä tehdään

Kenen toimesta

Millä resursseilla

Milloin

Verrataan menestystä verrokkiryhmään

Identiteettiä määrittävät keskeiset tekijät → tuki strategialle

Niillä asioilla mitä halutaan, on tapana toteutua!

Yhteystiedot

Kuntayhteyshenkilöt

merja.simola@sysma.fi

kati.pietinen@hartola.fi

juha.torniainen@pertunmaa.fi

juha.leppialho@asikkala.fi ja juha.leppialho@padasjoki.fi

Hankeryhmä

eevakaisa.lehtosalo-lonnberg@sysma.fi

mika.jarvinen@sysma.fi

marketta.kitkiojoki@sysma.fi

mia.karkkainen@gmail.com

minna.veistila@sysma.fi

hannu.sireni@phnet.fi

juha.harju@price-pierce.com

seppo.laakso@hartola.fi

markku.palm@hartola.fi

ns.hamalainen@gmail.com

pentti.heinonen@gmail.com

marianne.julin@hotmail.fi

risto.salminen@pertunmaa.fi

anu.taipale@pajanne-leader.fi

merja.simola@sysma.fi

juri.nieminen@hotmail.com

Valtuuston puheenjohtaja

Kunnanhallituksen puheenjohtaja

Kunnanjohtaja

Yrittäjyöyhdistys ja 4H

SPR

Sysmän Sisu

Vapaa-ajan asukkaat

Elinkeinoneuvoja

Kunnanhallituksen puheenjohtaja

Yrittäjät

Vapaa-ajan asukkaat

Yhdistykset

Kunnanhallituksen puheenjohtaja

Toiminnanjohtaja

Suunnittelupäällikkö

Projektikoordinaattori

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

Joukkoliikenne

Janne Nieminen

tarja.virolainen@matkahuolto.fi

tuomo.kojo@lal.fi

mika.makila@lal.fi

iida.huhtanen@lvm.fi

heikki.jaakkola@padasjoki.fi

juha.leppialho@asikkala.fi

tuula.vuorinen@sysma.fi

Niemisen linjat

Avainasiakaspäällikkö

Aluepäällikkö

Toimitusjohtaja

Hallitussihteeri

Kunnanjohtaja

Asikkala ja Padasjoki joukkoliikenne

Apulaisjohtaja

Työllisyyden hoito

seppo.laakso@hartola.fi

annika.marttinen@hartola.fi

lea.makinen@pertunmaa.fi

olli.manninen@te-toimisto.fi

Elinkeinoneuvoja

Hallintojohtaja

Työvalmentaja

Työllisyys

Elinvoima

seppo.laakso@hartola.fi

hannu.sireni@phnet.fi

Sysmän elinkeinotyöryhmä kokonaisuutena

raija.hanninen@sysma.fi

taneli.rasmus@hartola.fi

paivi.koskela@lindahotelli.fi

email.koskenniemi@com

kati.pietinen@hartola.fi

markku.palm@hartola.fi

Elinkeinoneuvoja

Sysmän elinkeinotyöryhmä pj

Elinkeino- ja matkailusihteeri

Tekninen johtaja

Yrittäjä

Tuomo Piipari, Gasthaus-Camping

Toimistos sihteeri

Kunnanhallituksen puheenjohtaja

ELINVOIMAA JA PALVELUINNOVAATIOT
- ESISELVITYSHANKE
LOPPURAPORTTI 1.4 21.2.2017

matti.ratilainen@pertunmaa.fi

Tekninen johtaja

Vapaa-ajan asukkaat teemaryhmä

jukka.ruusunen@fingrid.fi

Vapaa-ajan asukkaat

juha.harju@price-pierce.com

Vapaa-ajan asukkaat pj

jviitasa@gmail.com

Vapaa-ajan asukkaat + tietotekniset ratkaisut

monica.aro@sato.fi

Vapaa-ajan asukkaat

sarita.saloheimo@plusoneagency.fi

Vapaa-ajan asukkaat

pentti.heinonen@gmail.com

Vapaa-ajan asukkaat, Hartola

Yritysryhmähanke

satu.nurmi@proagria.fi 0400 995 585

ProAgria

johannes.sipponen@visitpajanne.fi 040 7799 818

Reitit Menestykseen -hanke

Muut

merja olenius@hartola.fi

Kunnanjohtaja

jouni.hokkanen@pp.inet.fi

Vuorenkylä